

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Klára Zalabáková

**Biologická rodina a její vliv na výchovně vzdělávací proces
u dítěte v dětském domově**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

Olomouc 22. dubna 2014

-----

podpis

Děkuji paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D., za cenné rady, připomínky a čas, který mi věnovala při vedení bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 DÍTĚ A RODINA.....	10
1.1 Funkce rodiny.....	10
1.2 Výchovné styly rodin.....	13
1.3 Význam funkční rodiny.....	16
1.4 Sociálně právní ochrana dětí.....	19
2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	24
2.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy.....	24
2.2 Ústavní výchova na Slovensku.....	27
2.3 Příčiny umístění dítěte do dětského domova.....	29
2.4 Odborný tým pracovníků v dětském domově.....	31
2.5 Formy spolupráce s biologickou rodinou.....	33
3 VÝZKUMNÁ ČÁST.....	37
3.1 Dětský domov a Školní jídelna v Olomouci	37
3.2 Stanovení cílů.....	40
3.3 Metodologie a organizace výzkumného šetření.....	40
3.4 Vlastní výzkumné šetření.....	42
3.5 Závěry výzkumného šetření	55
ZÁVĚR.....	58
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	59
PŘÍLOHY	

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Klára Zalabáková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Biologická rodina a její vliv na výchovně vzdělávací proces u dítěte v dětském domově
Název v angličtině:	The educational process which is reflected in the children living in children's home influenced by their biological family
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá vlivem biologické rodiny na děti vyrůstající v dětském domově. Skládá se z teoretické a empirické části. Teoretická se věnuje funkcím rodiny, výchovným stylům rodin, významu funkční rodiny a sociálně-právní ochraně dětí.</p> <p>V empirické části bylo zvoleno kvalitativní výzkumné šetření formou rozhovoru a kazuistik. Hlavním cílem práce bylo zkoumat vliv biologických rodičů na dítě vyrůstající v dětském domově.</p> <p>Dílčí cíle se dále zaměřovaly na charakterizování programu rozvoje osobnosti dítěte, způsoby kontaktu mezi rodiči a dětmi a bylo zkoumáno, zda je vhodné udržovat kontakt dětí s biologickými rodiči.</p>
Klíčová slova:	dětský domov, ústavní výchova, orgán sociálně-právní ochrany dětí, biologická rodina, příčiny umístění, spolupráce s rodiči, kontakt s biologickou rodinou, funkční rodina
Anotace v angličtině:	The thesis deals with the influence of the biological family in relation to children growing up in an orphanage. It consists of a theoretical and an empirical section. The theoretical section focuses on the functionality of the family, the educational styles of families, the importance of a functional families and the importance of socio-legal protection of children. Qualitative research was carried out in the empirical section through the use of interviews and case studies. The main objective of this work was to investigate the influence of the biological parents in relation a child growing up in an orphanage. Other objectives of this thesis focus on the specific program of development of the child's personality, the means of communication between parents and children and whether it is appropriate to maintain contact with the child's biological parents.

Klíčová slova v angličtině:	children's home, institutional upbringing, the social-legal protection of children, biological family, causes of the location, cooperation with the parents, contacts with the child's biological family, functional family
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 Struktura otázek rozhovoru s ředitelem dětského domova
Rozsah práce:	61 stran
Jazyk práce:	Čeština

*Některé děti se chovají tak, jako kdyby neměly rodiče.
To proto, že někteří rodiče se chovají tak, jako by neměli děti.*

Leonid Nikolajevič Andrejev

ÚVOD

Dětské domovy jsou velmi diskutovaným tématem mezi odbornou společností i laiky. Existují názory, že by dětské domovy měly zaniknout a jejich výchovnou funkci by měla přebrat profesionální pěstounská péče, kterou popisuje novela zákona č. 359/1999 Sb. O sociálně právní ochraně dětí. Je mnoho dětí, u kterých by ale forma náhradní rodinné péče byla zcela nevhodná a nebo spolupráce náhradních rodičů s biologickými velkým rizikem. Bohužel existují rodiče, kteří považují dětský domov za „internát“ pro své ratolesti. Dítěti je zajištěno vše potřebné, nemusí za něj téměř nic nebo zcela nic platit, přijdou za ním, kdy se jim zachce a občas si ho vezmou na návštěvu domů. V dětském domově je o děti všestranně postaráno, děti mají podmínky pro rozvoj a zájmovou činnost. Výborný tým odborných pracovníků se o ně řádně stará, dohlíží na jejich výchovu a školní prospěch a především dětem dává najevo své emoce. Vychovatelé projevují dětem své city, které jsou nesmírně důležité. Pokud je zachován i kontakt s biologickými rodiči, je případná citová deprivace minimální.

Téma jsem si zvolila z toho důvodu, že mě problematika dětí vyrůstajících bez rodičů velice zajímá. Od malička jsem jezdila na letní tábory a z role dítěte jsem dospěla do role instruktorky. Na táborech jsem ale přicházela do kontaktu s dětmi pouze z fungujících, bezproblémových a šťastných rodin. Až v dospělosti, s nástupem na vysokou školu a návštěvou dětského domova, mi došlo, že je mnoho dětí, kteří šťastnou a fungující rodinu neznají, protože ji nikdy neměly.

Děti z dětského domova jsem si ihned oblíbila, a proto již třetím rokem jako dobrovolnice pravidelně navštěvuji Dětský domov se Školní jídelnou v Olomouci. Nejprve jsem byla členem organizace YMCA, kde jsme pro děti vytvářeli zábavné programy s náboženskou tematikou. Seznámila jsem se téměř se všemi dětmi, ale lépe jsem je mohla poznat až na víkendových akcích a především týdenním letním táboře. V týmu dobrovolníků YMCA již z časových důvodů nejsem. Od loňského roku ale docházím za dvěma sourozenci ve věku 5 a 7 let na individuální návštěvy. Připravuji si pro ně hry, výtvarné aktivity, občas pomůžu s přípravou do školy a v případě pěkného počasí vyrazím s dětmi ven. Několik týdnů trvalo než si děti zvykly a přijaly mě, ale nyní máme pěkný vztah. I v následujících letech bych za dětmi ráda docházela. Tato forma spolupráce mě velice baví a naplňuje.

Bakalářská práce se skládá ze 2 částí – teoretické a empirické.

V teoretické části se věnuji typologii a funkcím rodiny, výchovným stylům rodičů, které jsou v převážné míře pro dítě deprivující. Řeším také otázku vlivu rodiny na dítě. V případě, že rodiče v péči nějakým způsobem selžou, přichází na řadu orgán sociálně právní ochrany dětí, který zakončuje kapitolu. V následující kapitole se věnuji ústavní výchově. Pokud rodiče nejsou schopni zajistit řádnou výchovu svých dětí, či ji dokonce ohrožují, a nikdo jiný se o děti postarat nemůže, přichází na řadu ústavní výchova. Popisuji příčiny umístění dětí do dětského domova, z jakých pracovníků se skládá odborný tým a jaká je případná spolupráce s biologickou rodinou.

V praktické části stručně představím Dětský domov se Školní jídelnou v Olomouci a jeho program rozvoje osobnosti dítěte. S ohledem na téma jsem zvolila kvalitativní výzkumné šetření, které jsem prováděla formou rozhovoru s ředitelem dětského domova a vypracováním kazuistik. Děti z dětského domova znám dobře, v čemž spatřuji výhodu při zpracovávání kazuistik, ale na druhou stranu jsem musela zvažovat, které informace mohou být zveřejněny a které ne.

Hlavním cílem bakalářské práce je zkoumat vliv biologických rodičů na dítě vyrůstající v dětském domově. Z hlavního cíle vychází i cíle dílčí:

- zmapovat typy rodin a jejich výchovné styly
- charakterizovat zařízení pro výkon ústavní výchovy
- seznámit s formami spolupráce s biologickou rodinou
- představit, jakým způsobem jsou rodiče v kontaktu se svými dětmi
- charakterizovat program rozvoje osobnosti na konkrétních kazuistikách
- zkoumat, kdy je vhodné udržovat kontakt dětí s biologickými rodiči

Zvolenou problematikou se v Česku zabývají Zdeněk Matějček, Oldřich Matoušek, Ivo Možný, Vladimíra Lovasová, Pavel Dunovský, Josef Langmeier, Kazimír Večerka, Richard Jedlička, Zdeněk Dytrych a další. Ze zahraničních autorů bych ráda uvedla Albína Škovieru, Barbaru A. Moe a Kennetha Watsona.

1 DÍTĚ A RODINA

V dnešní době je za rodinu považována malá skupina lidí, která je spojena jednak pokrevním poutem a také úzkými citovými vazbami. V průběhu dějin se ovšem rodina vyvíjela a vyvíjeli se i její jednotliví členové. Současná rodina je úředně sociální, nejméně tříčlenná jednotka, v níž existují rodičovské, manželské nebo příbuzenské vazby. Základ rodiny tvoří manželství nebo partnerství trvalejšího rázu osob opačného pohlaví.

Hlavním znakem každé rodiny je existence alespoň jednoho dítěte.¹

PLAŇAVA vymezuje rodinu jako: „*Strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem a náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí.*“²

Moderní rodina nazývaná také jako nukleární je tvořena rodiči a dětmi. Rodina rozšířená je obohacena o další blízké příbuzné – prarodiče, tety, strýcové. Za rodinu orientační je považována ta, ve které vyrůstáme od dětství a rodinu prokreační zakládáme sami.³

Dále můžeme rodiny dělit na úplné, neúplné a doplněné. V neúplné rodině je postrádán jeden z rodičů v důsledku rozchodu, rozvodu, úmrtí nebo jiného důvodu. Náhradní rodič nahrazuje v doplněné rodině jednoho z chybějících rodičů.

1.1 Funkce rodiny

Každá rodina své funkce plní odlišně. Největší problém však nastává, když rodiče nejsou z různých důvodů schopni zajistit svému dítěti jeho základní potřeby. Mezi hlavní důvody proč rodina funguje špatně jsou příčiny subjektivní nebo objektivní. K objektivním příčinám patří například nezaměstnanost, invalidita, nemoc, úmrtí, které jsou nezávislé na naší vůli. Naopak subjektivní příčiny jsou na naší vůli závislé a řadí se mezi ně neochota či neschopnost pečovat o dítě, nezralost rodičů, neochota přijmout společenské normy.

---

¹ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 78. ISBN 80-7315-004-2

² PLAŇAVA, Ivo. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada Publishing, 1994, s. 8. ISBN 80-7169-129-1.

³ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 79. ISBN 80-7315-004-2

Podle míry funkčnosti se rodiny člení na funkční, problémové, dysfunkční a afunkční. **Funkčních rodin** je v České republice největší podíl, dle průzkumů prof. DUNOVSKÉHO až 85%. Jedná se o rodinu, kde je zajištěn dobrý vývoj dítěte i jeho prospěch.⁴

V **problémové rodině** se objevují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které ovšem vážněji neohrožují vývoj dítěte nebo rodinu. Rodina dokáže své problémy řešit samostatně nebo za jednorázové či krátkodobé pomoci odborníků. Orgán sociálně právní ochrany dětí musí těmto rodinám věnovat zvýšenou pozornost. Těchto rodin je kolem 12-13% v populaci. U **dysfunkčních rodin** se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, které ohrožují a poškozují jednak celou rodinu, ale především zdravý vývoj a prospěch dítěte. Dochází tak k zanedbávání péče o dítě. Tyto problémy rodina nezvládá řešit sama bez pomoci, a proto musí zasáhnout příslušné orgány zvenčí. Jedná se o mnoho opatření, ale to nejvýraznější je v podobě sanace rodiny. Sanace je ovšem složitá záležitost, protože odborník musí rozpoznat hranici, kdy je ještě možné rodinu podporovat jako celek a kdy se již postavit na stranu dítěte. Dysfunkční rodiny tvoří asi 2% populace. V **afunkční rodině** jsou natolik rozsáhlé poruchy, že rodina přestává plnit svůj hlavní úkol a dítě závažným způsobem poškozuje nebo jej dokonce ohrožuje na životě. U těchto typů rodin je sanace neúčinná a zbytečná. Jediným možným řešením je odebrat dítě z rodiny, najít pro něj rodinu náhradní a v případě, že to není možné jej umístit do ústavního zařízení. V celé populaci je výskyt dysfunkčních rodin odhadován na 0,5%.⁵

Rodina zastává několik funkcí, určité role plní i ve vztahu ke společnosti. **Biologicko-reprodukční funkce** zajišťuje rozvoj společnosti. V populaci se musí rodit dostatek dětí. Z toho důvodu stát podporuje rodiny pomocí sociálních opatření. Význam biologicko-reprodukční funkce každého jedince spočívá jednak v uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, ale také v uspokojení potřeby zachování a pokračování rodu.⁶

Porucha biologicko-reprodukční funkce nastává v situacích, kdy se rodičům nemůže z nejrůznějších příčin narodit dítě nebo se rodí s postižením. Dále se může jednat o nezodpovědné rodiče, kteří přivedou dítě do nepříznivých životních podmínek nebo rodiče ve špatném zdravotním stavu, kvůli němuž nemohou plnit rodičovské role. Čím více má

---

⁴ LOVASOVÁ, Lenka. Děti a jejich problémy. In: *Sborník studií*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 18. ISBN 80-239-4482-7.

⁵ LOVASOVÁ, Lenka. Děti a jejich problémy. In: *Sborník studií*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005, s. 18. ISBN 80-239-4482-7.

⁶ KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, s. 79. ISBN 80-7315-004-2.

rodina dětí, tím jsou na ni kladeny větší nároky na jejich výchovu. Když se do rodiny narodí dítě s postižením, ať už tělesným či mentálním, vždy to má dopad na jednotlivé členy, tak i na fungování rodiny jako celku.⁷

Materiální funkce byla v minulosti významnější než dnes, kdy máme propracovaný systém sociálních dávek a slabší členové rodiny nemusí být zcela odkázáni na pomoc produktivních členů, jako tomu bylo dříve. V současnosti jsou na rodiče kladeny vysoké nároky na zabezpečení materiálních podmínek nezbytných pro fungování celé rodiny. Zejména děti představují velkou finanční zátěž.⁸

STŘELEEC říká o materiální funkci, že: *„její podstata spočívá v zapojení rodinných příslušníků do výrobní nebo nevýrobní sféry v určitých profesích. Pro rodinu a společnost je také důležité, kolik dětí rodina má, jaké vzdělání dosáhnou, kterou profesi a jak ji budou ovládat. V tom smyslu je rodina jednotkou mikroekonomického rozhodování (přispívá ke stabilitě rozvoji ekonomického systému společnosti.“⁹*

Výchovná funkce rodiny poskytuje dítěti podmínky pro zařazení do společnosti a orientaci v okolním světě. Vzájemná interakce neformuje pouze dítě, ale všechny členy rodiny a to dlouhodobě. Výchovné vzory, které známe z nukleární rodiny, si často přenášíme i do rodiny prokreační. Vlastní rodina dokáže odhalit nežádoucí chování člena rodiny. U lidí, kteří ovšem neměli dobré rodinné zázemí, dochází častěji k vybočení jejich chování od normy. Okolí jej nedokáže tak rychle odhalit a mnohem později dochází také ke snaze změnit nebo léčit negativní stav. Specifická dynamika rodiny tvoří výjimečné prostředí pro utváření názorů a hodnot na sebe samého, okolí a svět. Hlavní roli ve výchově však sehrávají rodiče, kteří by díky svému jednání a chování měli být vzorem svým dětem.¹⁰

Emocionální funkce je naprosto jedinečná, nezastupitelná a určuje význam rodiny. Neváže se na věk členů rodiny, ale je nutná pro všechny věkové kategorie.

U dysfunkčních rodin je emoční funkce zasažena nejvíce. Je v úzkém vztahu s funkcí výchovnou. Emoce hrají jednu z největších rolí při socializaci. Aby rodina mohla plnit všechny funkce správně, musí být přítomni všichni její členové. Pro dítě především oba rodiče, jinak by mohlo dojít ke špatnému vývoji dítěte s následky na celý život. Pokud dojde

⁷ DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. s.13. ISBN 08-040-86.

⁸ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 326. ISBN 80-7178-269-6.

⁹ STŘELEEC, S., MARÁDOVÁ, E., MARHOUNOVÁ, E., ŘEHULKA, J. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992. s. 76. ISBN 80- 85298-84-8.

¹⁰ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 326. ISBN 80-7178-269-6.

k rozchodu či rozvodu manželství, je nutné, aby mezi sebou rodiče udrželi co možná nejlepší vztahy pro co největší zachování funkcí. „*Potřeba zázemí, bezvýhradného přijímání, podpory a pomoci, potřeba klidu a uvolnění, potřeba sdílení zážitků, společné historie, společných rituálů, potřeba známosti, důvěrnosti, potřeba společných perspektiv a plánů, potřeba vztažnosti sebe k něčemu trvalému, jistému, nerecipročnímu. To vše rodina poskytuje.*“¹¹

Kromě výchovných funkcí zastává každá rodina i určitý výchovný styl.

1.2 Výchovné styly rodin

Výchovný styl vyjadřuje: „*emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly.*“¹²

Výchovný styl zrcadlí postoje rodičů ke svým dětem a je považován za jednu z nejdůležitějších věcí ve výchovném procesu. Reakce dítěte závisí na správné volbě výchovných prostředků. Existuje hned několik rozdílných klasifikací výchovných stylů, a proto nelze určit pouze jeden správný model. ČÁP ve své knize popisuje nejstarší dělení podle amerického psychologa Kurta LEWINA. Ten jmenuje výchovný styl autokratický, liberální a demokratický.¹³

Autokratický styl jinými slovy též autoritativní, dominantní. Je zde kladen velký důraz na poslušnost, dítě je podřízeno rodičům a musí poslouchat jejich zákazy a příkazy bez výjimky. Rodiče nerespektují přání a potřeby dítěte a neakceptují individualitu svých potomků. Děti jsou často trestány a nemohou se samostatně rozhodovat. Takovéto děti se na sebe snaží upoutat pozornost a chtějí být chváleny. V dospělosti se projevují jako závislí, submisivní či agresivní jedinci. **Liberální styl** bývá označován také jako *laissez faire*, což v překladu z francouzštiny znamená „nechte věcem volný průběh“. Důraz je ponechán na volnosti dítěte v co největší míře. Projevuje se velmi slabým vedením rodičů, na děti jsou kladeny nízké nároky a téměř žádné požadavky. Důsledkem tohoto stylu jsou děti laxní, roztěkané a jejich výkon je velmi nízký.¹⁴

Demokratický styl se nazývá také kooperativní. Dítě je respektováno jako samostatná bytost, která s ohledem na věk o sobě může svobodně rozhodovat. Dítě má odpovědnost za

¹¹ VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 326-327. ISBN 80-7178-269-6.

¹² ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. s. 303. ISBN 807178463X.

¹³ ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 8085866153.

¹⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 255. ISBN 807169195X.

své jednání. Rodiče s dítětem spolupracují, podporují ho v samostatnosti a jsou přáteli. Pokud se naskytne problém, řeší ho obě strany společně. Tento styl vytváří mezi rodičem a dítětem příznivou atmosféru a hlavně důvěru. Z dítěte vyroste sociálně zralá osobnost. Demokratický výchovný styl je považován za nejvhodnější. Dítě zná své meze, ale soužití s rodiči se obejde bez trestů. Tyto styly výchovy nelze ovšem jednoznačně přiřadit k jednotlivým rodinám. Navíc tato typologie byla LEWINEM vytvořena ve 30. letech minulého století a nevycházela z pozorování chování rodičů.¹⁵

Podle MATĚJČKA může rodina vychovávat dítě špatně dvěma způsoby. Příliš pozitivně nebo negativně laděnými výchovnými postoji k dítěti. **Zavrhující výchova** se častěji projevuje skrytě. Dítě může rodičům připomínat jejich životní nezdary, zklamání či nepříjemný zážitek (nechtěné děti, děti počaté při znásilnění). Dítě s tělesným nebo duševním handicapem nesplňuje očekávání rodičů. Na základě těchto důvodů bývá dítě nevědomě nebo záměrně trestáno, utlačováno, omezováno. Postoj rodičů je chladný, otažitý, bez lásky a porozumění. Pokud je vůbec náprava těchto činů možná, bývá velice obtížná. U **zanedbávající výchovy** opět převažuje její skrytá forma. Převážně v rodinách s nízkou sociálně-ekonomickou úrovní. Rozmezí zanedbávání je od lehkého, výběrového až po velmi hrubé a celkové. Nízká civilizační nebo hmotná úroveň ale neznamená automaticky zanedbávání nebo deprivaci. Děti se o sebe musí postarat samy, škola je pro ně nutné zlo, a proto se jí co nejvíce vyhýbají. Neřeší, že mají určité povinnosti. Už sami rodiče jsou pro své děti často nevhodným příkladem. Manželství v těchto rodinách obvykle končí rozvratem, což má zpravidla vliv na zhoršení školního prospěchu dítěte. O **rozmazlující výchovu** se jedná v případě, když se rodiče nebo prarodiče na dítě nezdravě upnou, zbožňují ho a jsou nadšeni i z naprosto běžných projevů. Přejí si, aby si dítě zachovalo svojí roztomilost, bylo nedospělé, hravé a citově na nich závislé. Dítěti není dovoleno osamostatnit se, nejsou na něj kladeny žádné nároky a všechny problémy či překážky za něj odstraní druzí. Vše je podřízeno dítěti, včetně jeho přání, a okolí mu slouží. Dítě se tak bojí samostatnosti. Při **úzkostné, protektivní výchově** rodiče na dítěti lpějí ze strachu, že by si mohlo ublížit nebo mu být ublíženo. Dítě příliš ochraňují, brání mu v jeho aktivitách, o kterých se domnívají, že jsou pro něj nebezpečné. Dítě nemá žádnou volnost a situaci se snaží překonat nebo z ní uniknout. Dítě protestuje, chová se agresivně vůči utlačovatelům nebo se snaží zalíbit různým skupinám. V opačném případě se jedná o dítě pasivní, navenek hodné a nenápadné. V pozdějším věku se

¹⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. s. 255. ISBN 807169195X.

nedovede zapojit do kolektivu, samostatně něco udělat a má strach z nových situací. Tyto děti se často stávají tzv. „obětními beránky“. Pokud rodiče zastávají **perfekcionistickou výchovu**, snaží se, aby jejich dítě bylo ve všem nejlepší. Nedokáží reálně vidět jeho možnosti. Často na dítě přenáší své vlastní neuskutečněné sny. Zpravidla si za svůj nezdár v mládí mohli sami, ale nechtějí si to připustit. Jejich dítě jim tak kompenzuje jejich vlastní nespokojenost. Takovéto dítě bývá přetěžováno a snaží se bránit. V **protekční výchově** jde jako v předchozím případě rodičům o to, aby jejich dítě dosahovalo co nejlepších výsledků, ale už neřeší způsob, jakým jich bude dosaženo. Dítě samo o sobě nemusí být dokonalé, ale vždy se musí dostat tam, kde jej vidí rodiče. Z toho důvodu dítěti pomáhají, plní za něj úkoly, zařizují věci místo něj, tzv. mu umetají cestičku.¹⁶

Mezi další výchovné styly patří **nejednotná výchova**. Na dítě není kladen jednotný systém. Jeden z rodičů dítěti něco přikáže a druhý to změní a dovolí. Dítě si tak v systému musí utvořit svůj řád, který je ale často chybný. V **proklamativní výchově** se jedná o rozpor mezi úmysly a realitou. Cíle a záměry rodičů jsou jedna věc, ale to, že se nepromítají do jejich chování a vztahu k dítěti, je věcí druhou. Při **povolné výchově** rodiče nastolí určité normy, ale při jejich prosazování ustoupí. Někdy z nedůslednosti, jindy z důvodu specifických podmínek, například když mají zdravotně handicapované dítě. **Nedůsledná výchova** se od povolné liší v tom, že je velmi často nátlaková, náročná na požadavky, ale cíle nejsou dotaženy do konce. U **moralizační výchovy** převažují normy a sankce. Život je vnímán pouze jako plnění určitého řádu s pravidly. **Puntičkářská výchova** klade důraz na detail. Rodiče neustále pozorují drobnosti v projevu a činnostech svého dítěte. Radí mu, neustále na něj dohlíží a vyčítají mu různé věci. Pochopitelně to na dítě působí negativně a traumaticky. V tomto přístupu se mnohdy zrcadlí bezradnost rodičů z jejich vlastního života.¹⁷

Výchovných stylů, které rodina zastává je mnoho. Téměř žádný z nich ale není dokonalý. Navzdory tomu je funkčních rodin v populaci největší podíl.

---

¹⁶ MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. s. 61-63. ISBN 80-04-25236-2.

¹⁷ ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. s. 200-202. ISBN 80-85931-48-6.

1.3 Význam funkční rodiny

Funkční rodina je velmi důležitá pro uspokojení potřeb základních (potrava, spánek, bezpečí). A Podle MATĚJČKA především psychických potřeb. Patří mezi ně:

- *Potřeba stimulace, tj. dostatek podnětů, které vedou k aktivitě*
- *Potřeba smysluplného světa, tj. uspořádání podnětů, musí mít nějaký řád, smysl*
- *Potřeba životní jistoty*
- *Potřeba pozitivní identity, vlastního „já“, znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Patřičná sebeúcta i sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti*
- *Potřeba otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství¹⁸*

Když nejsou tyto potřeby dítěte uspokojeny, nemůže se jednat o funkční rodinu a dítě je deprivováno. Pokud rodiče chtějí, aby dítě bylo spokojené, vyrovnané, šťastné, musí dokázat uspokojit všechny uvedené psychické potřeby.

Výzkumů jak rozpoznat funkční rodinu je málo. Obzvláště těch, které jsou založeny na přímém pozorování a je k nim potřeba více času. Do těchto výzkumů se vybírají rodiny, které splňují kritéria (nepřítomnost duševní nemoci, čistý trestní rejstřík, bez vážné nemoci...). Rodiny splňující podmínky se nazývají neklinické, opakem jsou rodiny klinické s přítomností některé poruchy. Mezi hlavní funkce patří v první řadě výchova dětí a uspokojování potřeb členů rodiny. Cílů je dosahováno různými cestami. Nelze ovšem zkoumat pouze samotnou rodinu, protože každý výzkumný projekt je jejím děním ovlivněn.¹⁹

U neklinických rodin se účastí na výzkumu zvýšily a prodloužily rodinné diskuse, panovala lepší atmosféra, zlepšil se kontakt s dětmi a rodina se lépe potýkala s problémy. Členové funkčních rodin na sebe berou ohled a vzájemně se respektují. Rodiče drží pevně při sobě a žádné vnější vlivy je nemohou ovlivnit. Každý nese určitou míru odpovědnosti, dokáže mluvit sám za sebe. Komunikace je aktivní, plná plynulých dialogů a humoru. Rodina zachovává tradice a hodnoty. Panuje zde pozitivní nálada, lidé se těší vzájemnému kontaktu. Co se týče komunikace ve funkční rodině, extralingvistické projevy řeči (tón hlasu, mimika, gesta...) nám nejlépe ukáží emoce, které v rodině panují, než samotný obsah řeči. Fungující

¹⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. et. al. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. s. 56. ISBN 80-7178-304-8.

¹⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 117-121. ISBN 80-901424-7-8.

rodina zvládá chod domácnosti bez problémů. O vážných věcech rozhodují rodiče, u méně závažných témat je brán ohled i na názor dětí. Pochopitelně i ve funkční rodině se mohou objevovat problémy, neshody, spory, ale těchto projevů je méně a nepřevažují jako u rodin nefunkčních. Nejpodstatnější je u fungujících rodin spolupráce a vnímání potřeb dalších členů rodiny. RISKINŮV výzkum funkčních rodin popisuje vztahy mezi rodiči a dětmi následovně. „Oba rodiče vnímají děti podobně a mají vůči nim podobná očekávání. Děti nemusejí nutně rebelovat, aby v rodině dosáhly autonomie. Rodiče povzbuzují děti k řešení problémů, a to i v případech, kdy s řešením dítě nesouhlasí. Rodiče se mohou zcela přiměřeně starat o děti, i když nemají šťastné manželství. Rodiče mají v rodině jednoznačně vedoucí roli a hranice mezi generacemi je zcela jasná. Rodiče určují dětem zcela zřetelně hranice dovoleného chování. Pokud se rodiče v názorech na děti liší, nediskutují o tom před dětmi a děti do tohoto sporu nevtahují. Děti mohou rodičům vzdorovat, rodiče však hlídají meze tohoto vzdorování. Rodiče děti přiměřeně oceňují za úspěchy. Rodiče vyjadřují ambivalentní postoj k postupující nezávislosti svých dětí.“ Ovšem ne všechna z kritérií striktně oddělují funkční a dysfunkční rodinu. BEAVERS hovoří o rodině adekvátní, průměrné, dysfunkční a funkční, kterou nazývá optimální. Optimální a adekvátní považuje za funkční, tím pádem plnicí funkce, které má rodina mít. U adekvátních rodin je viditelně oddělena mužská a ženská role. Muž hodně pracuje, čímž zajišťuje rodinu materiálně. Má mnoho společenských kontaktů. Žena se věnuje domácnosti. Bývá přetížená, unavená, kolísá jí váha a občas mívá lehké deprese. Rodina optimální je více pružnější. Mužská a ženská role není striktně oddělena. Některé domácí práce dělají manželé společně. Těší je vzájemná spokojenost. Muž je opět hodně pracovní vytížen, ale dokáže ženě poskytnout podporu, tráví společný čas s dětmi. Žena se v této rodině cítí dobře a je v kontaktu se společností. Společným znakem obou rodin je prospěch dětí. Zájmy dítěte jsou prioritou. Rodiny mají odpovědnost za zájmy a potřeby širší rodiny. „Současný výzkum funkčnosti rodiny se soustřeďuje na schopnost členů rodiny efektivně spolu komunikovat, řešit běžné i výjimečné problémy, udržovat si doplňkové role, přiměřeně emočně reagovat a určovat meze dovoleného chování.“²⁰

Také pro Českou republiku je nezbytně důležité, aby rodiny fungovaly tak, jak mají.

„Rodina je základní a nejvýznamnější společenskou jednotkou, jejíž společenský

²⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. s. 117-121. ISBN 80-901424-7-8.

*význam je nezastupitelný a jež je z tohoto důvodu pod ochranou státu a chráněna zákonem. Jedině zdravá rodina je zárukou zdravé výchovy dětí.*²¹

V právních předpisech a mezinárodních dokumentech stát definuje podmínky pro vývoj dítěte, jeho ochranu a práva, ale i postihy za jejich nedodržení či porušení. Tyto dokumenty jsou závazné a jsou součástí správního řádu České republiky. Mezi základní právní normy, které se týkají rodiny a dítěte, patří Ústava ČR, Listina základních práv a svobod, Úmluva o právech dítěte, zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník.

Pokud někdo poruší základní práva a svobody druhého člověka, včetně práv a svobod dítěte, bude u soudu odpovídajícím způsobem potrestán. Základní práva a svobody jsou totiž pod ochranou moci soudní.²²

V Listině základních práv a svobod je v Článku 3 ukotveno: „*Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.*“

Článek 32 Ústavy říká že: „*Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena. Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.*“²³

Úmluva o právech dítěte v Článku 19 uvádí: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli osob starajících se o dítě.*“ V Článku 27 Úmluvy stojí: „*Rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.*“²⁴

V zákoně 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí je v úvodním ustanovení vymezena péče státu o dítě jako „*Ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu. Ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění. Působení směřující*

²¹ VESELÁ, Renata. *et. al. Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. s. 13. ISBN 80-86432-48-3.

²² ČESKO. zákon č. 1/1993 Sb., *ústava České republiky*. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 1993, částka 1. ISSN 1211-1244.

²³ ČESKO. usnesení č. 2/1993 Sb. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 1993, částka 1. ISSN 1211-1244

²⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., *o sjednání úmluvy o právech dítěte*. In: Sbíрка zákonů ČR. 8. 4. 1991, částka 22. ISSN 1210-0005.

k obnovení narušených funkcí rodiny. Zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováno ve vlastní rodině.“²⁵

Podle nového Občanského zákoníku mají rodiče hlavní roli při rozhodování o výchově dítěte, mají mu být příkladem, především v chování a způsobu života v rodině. Rodičovskou odpovědnost definuje Občanský zákoník jako: „*Povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.*“²⁶

Cílem každé funkční rodiny by mělo být podnětné a pro dítě rozvíjející prostředí, díky kterému by z něj vyrostla silná a sebevědomá osobnost. Pokud rodina nějakým způsobem zklame ve svých funkcích a dítě nemá uspokojeny své potřeby, měl by přijít na řadu zásah zvenčí v podobě orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

1.4 Sociálně právní ochrana dětí

Ochrana dítěte je nadřazeným pojmem sociálně-právní ochrany. Zahrnuje ochranu práv a zájmů dítěte a upravují ji různá právní odvětví, právní předpisy různé právní síly.

„Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.“²⁷

Historie sociálně-právní ochrany

V roce 1863 byl vydán zákon č. 105 říšského zákona. Tato norma vymezovala péči, výživu a výchovu chudých, zanedbávaných dětí v zařízeních pro ně určených. Náklady hradila obec. Po první světové válce se sociálně-právní ochrana dětí stala státním zájmem. Další vývoj ochrany dětí byl poznamenán změnou společenských podmínek. V 50. letech 20. století. Znamenala sociálně-právní ochrana dětí hromadné poručenství a opatrovnictví.

²⁵ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbirka zákonů ČR, ročník 1999, částka 111. ISSN 1211-1244.

²⁶ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In Sbirka zákonů ČR, ročník 2012, částka 33. ISSN 1211-1244.

²⁷ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany: Co znamená, když se řekne sociálně-právní ochrana dětí?* [online]. 15.1.2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

V případech, kdy dítě potřebovalo náhradní rodiče, umístili jej do kolektivní péče. Za důležitý milník v sociálně-právní ochraně dětí je považován rok 1963, ve kterém vznikl zákon o rodině. Mimo jiné přinesl zjednodušení a zprůhlednění zásahu státu ze strany soudu v případech, kdy rodina nezvládala péči o dítě. Díky zákonu č. 2/1969 Sb. o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České socialistické republiky, bylo zřízeno Ministerstvo práce a sociálních věcí ČSSR, do jehož působnosti patří sociálně-právní ochrana dětí dodnes. Po roce 1989 docházelo ke změně obsahu a formy péče o dítě. V té době se objevuje více sociální patologie v rodině v podobě týrání, zneužívání či zanedbávání dětí. Byla přijata Listina základních práv a svobod a Úmluva o právech dítěte, která dětem zaručuje ochranu. Velké změny přineslo přijetí zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, který nabyl účinnosti dnem 1. dubna 2000. Zákon jasně vymezil pojem ohrožené dítě. Dítě se stalo subjektem, na který je třeba působit. Uznal práva dětí a důraz byl kladen na prevenci v rodině i poradenskou činnost. Zaměřil se na rodičovské povinnosti. Byly zde prostředky, které šlo použít k nápravě rodin. Ústavní výchova se stala posledním možným nástrojem ochrany, vývoje a života dítěte a musí být sledována orgánem sociálně-právní ochrany dětí. V roce 2008 byla přijata poslední novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.²⁸

Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Obecnými orgány na ochranu dětí jsou soudy, k poskytování sociálně-právní ochrany dětí slouží specializované orgány. Mezi orgány sociálně-právní ochrany dětí patří *krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady; ustanovení tohoto zákona o obecních úřadech se vztahují i na újezdní úřady, ministerstvo, Úřad, Úřad práce České republiky - krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu (dále jen „krajská pobočka Úřadu práce“).*²⁹

*„V rámci tzv. samostatné působnosti zajišťují sociálně-právní ochranu dětí obce a kraje, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a rovněž i tzv. pověřené osoby, tj. právnické a fyzické osoby na základě zvláštního pověření a pouze v rozsahu vydaného pověření.“*³⁰

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností a obecní úřady přímo sledují ochranu práv dítěte a mohou včas učinit opatření. Protože znají konkrétní problém a místní podmínky,

²⁸ PRŮŠOVÁ, Lenka. *Deset let zákona o sociálně právní ochraně dětí*. In: *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů*. Sborník z X. celostátního semináře. Brno: Triada, 2010. s. 12-13. ISBN 978-80-254-8745-7.

²⁹ ČESKO. § 4 zákona č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*. In *Sbírka zákonů ČR*, ročník 1999, částka 111. ISSN 1211-1244.

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vyd. Brno: Doplněk, 1998. s. 360. ISBN 80-7239-192-5.

ukládá jim zákon nejvíce povinností při ochraně dětí a pomoci rodičům odpovědných za výchovu dětí.³¹

Starosta v obci s rozšířenou působností zřizuje pro sociálně-právní ochranu dětí zvláštní orgán obce, který se nazývá komise. „*Komise rozhoduje o vydání pověření k výkonu sociálně-právní ochrany. Navrhuje a posuzuje předložené sociálně preventivní programy na ochranu týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí a zajišťuje projednání jednotlivých případů týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí v komisi, za účelem navržení opatření k účinné pomoci dítěti a rodině. Doporučuje provést opatření, která by měla být uskutečněna v oblasti ochrany dětí před sociálně patologickými jevy, a připravuje programy péče o problémové skupiny dětí. Na žádost tajemníka obecního úřadu posuzuje jednotlivé případy provádění sociálně-právní ochrany a vydává k nim stanoviska. Koordinuje výkon sociálně-právní ochrany na území správního obvodu obce s rozšířenou působností. V rozsahu své působnosti pořádá případové konference.*“ Starosta obce s rozšířenou působností jmenuje předsedu, zástupce, tajemníka a členy komise, kterými bývají pedagogičtí pracovníci, zdravotníci, psychologové, zástupci občanských sdružení, církví atd. Komise může dle potřeby přizvat k jednání dítě spolu s rodiči, kteří jsou odpovědní za jeho výchovu, rodiče samotné, zástupce zařízení, školy, občanského sdružení nebo církví, které dítě navštěvuje, soudce, státního zástupce nebo jiné fyzické osoby. Podobně jako starosta obce zřizuje komisi, zřizuje hejtman kraje k plnění úkolů na úseku sociálně-právní ochrany dětí poradní sbor. Ten je složen z odborníků v oboru psychiatrie, pedagogiky, pediatrie, orgánů policie atd.³²

Krajským úřadům náleží proces zprostředkování náhradní rodinné péče, udělování pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí fyzických nebo právnických osob. Dále rozhoduje o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Krajské úřady plní funkci nadřízeného kontrolního a odvolacího orgánu vůči obecním úřadům. Činností Ministerstva práce a sociálních věcí ČR je péče o rodinu a ohrožené dítě. Řídí výkon státní správy na úseku sociálně-právní ochrany dětí a v rámci zákona vydává právní předpisy a směrnice. Po přijetí zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí vznikl Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně. Úřad spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí. Zajišťuje sociálně-právní ochranu dětí ve vztahu

³¹ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Legislativa a systém sociálně-právní ochrany: Kdo zajišťuje poskytování sociálně-právní ochrany dětí [online]. 15.1.2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

³² ČESKO. § 38 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 1999, částka 111. ISSN 1211-1244.

k zahraničí, zařizuje mezistátní náhradní rodinnou péči, dává souhlas k osvojení dítěte do zahraničí nebo vymáhá výživné na základě mezinárodních smluv. Zákon č. 359/1999 Sb. umožňuje i nestátním subjektům (nadace, církve...), aby plnily úkoly v sociálně-právní ochraně dětí na základě pověření z krajského úřadu nebo vydané Magistrátem hlavního města Prahy.³³

Komu je určena sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana se týká nezletilých dětí, všech dětí s trvalým pobytem v ČR nebo těch, kteří podali návrh na udělení azylu. Především se ale sociálně-právní ochrana týká těch dětí, které ji potřebují. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje na děti,:

- jejichž rodiče zemřeli nebo neplní práva a povinnosti plynoucí z rodičovské odpovědnosti
- které byly svěřeny do péče jiné osoby, ale ta neplní své povinnosti
- které zanedbávají školní docházku, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin, páchají přestupky či ohrožují občanské soužití
- které opakovaně utíkají od rodičů
- na kterých byl spáchán trestný čin, který ohrozil jejich zdraví, svobodu, důstojnost, mravní vývoj nebo dokonce život
- které jsou opakovaně umístovány do zařízení zajišťující nepřetržitou péči a jejichž pobyt zde trvá více jak půl roku
- které ohrožuje násilí mezi rodiči nebo jinými fyzickými osobami
- které žádají o azyl, o udělení mezinárodní ochrany nebo jsou na území České republiky bez rodičů či osob odpovědných za jejich výchovu

Všechny tyto skutečnosti trvají takovou dobu nebo v takové míře, že mohou ovlivňovat nebo ovlivňují nepříznivě vývoj dítěte.³⁴

Zásady sociálně-právní ochrany dětí

„Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče. Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti

³³ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Legislativa a systém sociálně-právní ochrany: Kdo zajišťuje poskytování sociálně-právní ochrany dětí [online]. 15.1.2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

³⁴ ČESKO. § 6 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbirka zákonů ČR, ročník 1999, částka 111. ISSN 1211-1244.

vyplývající z rodičovské odpovědnosti. Dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, kterého je účastníkem, nebo jde-li o jiné rozhodnutí vztahující se k jeho osobě, obdrží od orgánu sociálně-právní ochrany informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících; o dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.“ Dítě má právo požádat o pomoc při ochraně života a svých práv, i bez vědomí rodičů, orgány a zařízení sociálně-právní ochrany dětí, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení. Tyto orgány mají povinnost dítěti poskytnout odpovídající pomoc. Dítě, které zvládá formulovat vlastní názory, je může pro účely sociálně-právní ochrany svobodně vyjadřovat. V záležitostech, které se týkají dítěte, jim bude věnována pozornost. Orgán sociálně-právní ochrany dětí bere v potaz přání a pocity dítěte. Rodič nebo jiná, za dítě odpovědná osoba, má právo při výkonu svých práv a povinností požádat o pomoc. Konkrétně orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány, pověřené osoby. Tyto orgány a osoby s ohledem na svou působnost a pověření, jsou povinni poskytnout pomoc.³⁵

SHRNUTÍ

Rodina je jednou z nejdůležitějších součástí života každého z nás. Všechny rodiny mají svůj osobitý výchovný styl. Funkčních rodin je naštěstí největší procento v populaci, ale je mnoho rodin, které své funkce nezvládají plnit a tím pádem deprivují dítě. V takovém případě musí zasáhnout pomoc zvenčí v podobě orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud jsou vztahy natolik narušené a je ohrožen zdravý vývoj dítěte, musí přijít náhradní řešení v podobě ústavní výchovy. Ta přichází na řadu ve chvíli, kdy rodina není schopna či ochotna patřičně pečovat o dítě, jeho výchovu nelze zajistit jiným způsobem a náhradní rodinná péče není pro dítě vhodná.

---

³⁵ ČESKO. § 7, 8, 9 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. In Sbirka zákonů ČR, ročník 1999, částka 111. ISSN 1211-1244.

2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

V zařízeních pro výkon ústavní výchovy musí být zajištěno základní právo na výchovu a vzdělání v návaznosti na mezinárodní smlouvy o lidských právech a svobodách, kterými je Česká republika vázána. Dále zde musí být podmínky pro sebedůvěru, rozvoj citové stránky a aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu harmonického rozvoje jeho osobnosti, přiměřeně jeho věku.³⁶

Materiální, intelektové a především citové potřeby jsou ty nejdůležitější, které dítě vyžaduje. K nejvýznamnějším dokumentům, které deklarují dětská práva patří Úmluva o právech dítěte. Vždy musí být brán ohled na nejlepší zájem dítěte. Úmluva také zdůrazňuje důležitost ochrany dítěte, jeho postavení ve společnosti a pomoc rodině v tíživé sociální situaci.³⁷

2.1 Zařízení pro výkon ústavní výchovy

„Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěřeni dítěte do péče fyzické osoby.“ Pokud rodiče z vážných důvodů nemohou zajistit pro dítě výchovu na přechodnou dobu, je dítě soudem svěřeno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nejdéle ovšem na půl roku. Nedostatečné bytové a majetkové poměry rodičů nemohou být samy o sobě důvodem k umístění dítěte do ústavní výchovy. Pokud jsou rodiče schopni zajistit řádnou výchovu a další povinnosti dle jejich rodičovské odpovědnosti. Soud při umístění dítěte do zařízení přihlíží k jeho zájmům a vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dítě je umístěno do nejkratší možné vzdálenosti od místa bydliště rodičů. Ústavní výchovu lze nařídit nejdéle na tři roky. Pokud důvody pro nařízení ústavní výchovy přetrvávají, lze ji prodloužit, a to opakovaně, nejdéle však vždy na dobu tří

³⁶ ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In Sbírká zákonů ČR, ročník 2002, částka 48. ISSN 1211-1244.

³⁷ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání úmluvy o právech dítěte. In: Sbírká zákonů ČR. 8. 4. 1991, částka 22. ISSN 1210-0005.

let. Pominou-li důvody nařízené ústavní výchovy nebo je-li dítěti možné poskytnout jiný druh péče, soud neprodleně zruší ústavní výchovu a rozhodne komu bude dítě svěřeno. Ústavní výchova zaniká osvojením dítěte. Soud je povinen každých šest měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení ústavní výchovy. Soud může z důležitých důvodů prodloužit ústavní výchovu až o jeden rok od dosažení zletilosti.³⁸

Zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy charakterizuje zařízení pro výkon ústavní výchovy. Patří zde diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Všechna jsou školská zařízení resortu Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR. **Diagnostické ústavy** se dělí na dětské diagnostické ústavy pro děti ve věku 3-15 let a na diagnostické ústavy pro mládež ve věku 15-18, případně 19 let. Dítě je zde umístěno dobrovolně nebo na základě nařízení soudu. Pobyt v ústavu trvá obvykle osm týdnů. Základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu je výchovná skupina, která obsahuje 4-8 dětí, a v jednom ústavu může být těchto skupin maximálně šest. Činností diagnostických ústavů je plnění úkolů:

- diagnostických: vyšetření úrovně dítěte pomocí pedagogických a psychologických činností
- vzdělávacích: zjišťuje se úroveň znalostí, dovedností, stanoví se specifické vzdělávací potřeby, které odpovídají možnostem dítěte
- terapeutických: slouží k nápravě poruch v sociálních vztazích a chování
- výchovných a sociálních: zaměřují se na osobnost dítěte, jeho situaci a sociálně-právní ochranu
- organizačních: spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí

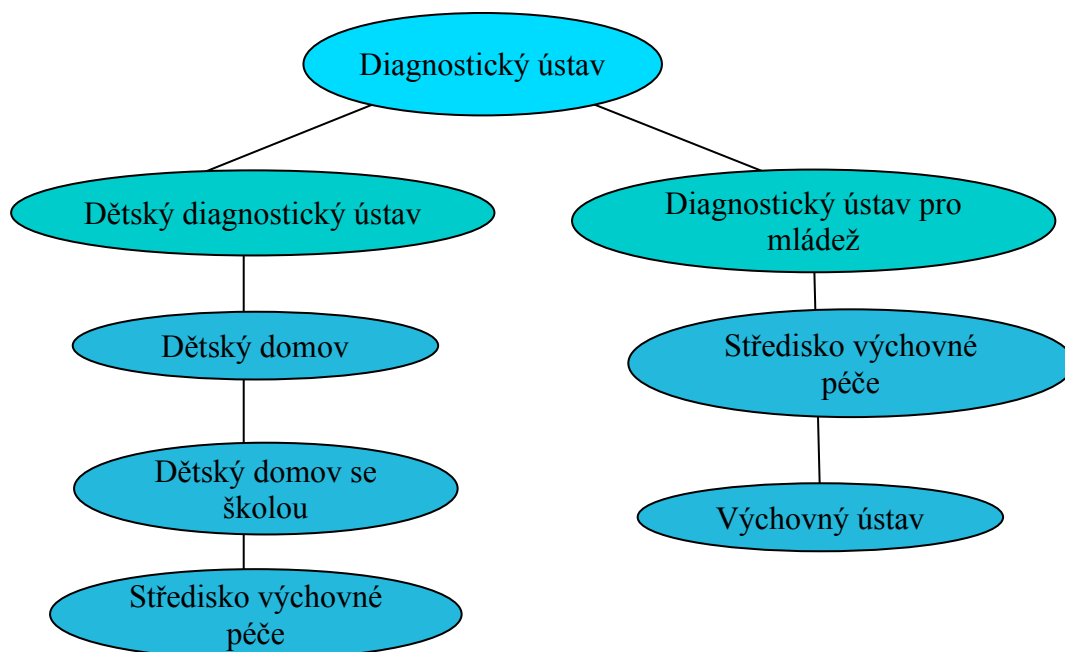
Dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy nacházející se v územním obvodu musí na žádost diagnostického ústavu poskytnout potřebné údaje z dokumentace.

V **Dětských domovech** žijí děti ve věku od 3 do 18 let, případně do 26 let. Děti nemají závažné poruchy chování a vzdělávají se ve školách mimo zařízení. Domovy pečují o individuální potřeby dětí a plní výchovné, sociální a vzdělávací úkoly. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, která je složená ze 6-8 dětí zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci jsou ve stejné rodinné skupině. V jedné budově může být 2-6 rodinných skupin. Děti se do rodinných skupin řadí podle výchovných, vzdělávacích

---

³⁸ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*. In Sbirka zákonů ČR, ročník 2012, částka 33. ISSN 1211-1244.

a zdravotních potřeb. V **Dětských domovech se školou** jsou zpravidla děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Účelem je pečovat o dítě nebo nezletilou matku s nařízenou ústavní výchovou či mladistvé trpící závažnými poruchami chování. Z toho důvodu vyžadují výchovně léčebnou péči. Vzdělávají se ve školách, které jsou přímo v zařízení. Pokud pominou důvody pro zařazení dítěte ve škole zřízené v dětském domově, může dítě na základě žádosti ředitele navštěvovat školu, která není součástí dětského domova. Pokud i po ukončení povinné školní docházky přetrvávají závažné poruchy chování a dítě se nemůže vzdělávat na střední škole mimo dětský domov, je přemístěno do výchovného ústavu. Ve **Výchovných ústavech** pobývají děti starší patnácti let se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Mohou se zde objevit i děti starší dvanácti let s tak závažnými poruchami chování, že nemohou žít v domově se školou.³⁹

Graf č. 1 Posloupnost zařízení pro výkon ústavní výchovy⁴⁰

³⁹ ČESKO. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In Sbirka zákonů ČR, ročník 2002, částka 48. ISSN 1211-1244.

⁴⁰ Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Přehled ústavních zařízení v České republice

Následující mapka znázorňuje ústavní zařízení na území České republiky. Nejaktuálnější data pochází z roku 2011. V tomto roce bylo v Česku celkem 14 diagnostických ústavů, 149 dětských domovů, 31 dětských domovů se školou a 33 výchovných ústavů.⁴¹

Mapa č. 1 Ústavní zařízení v České republice⁴²

Na Slovensku mají jiný systém ústavní výchovy než v České republice. Přednost před ústavní výchovou dostává pěstounská péče nebo náhradní rodinná péče.

2.2 Ústavní výchova na Slovensku

Na Slovensku soud nejprve zkoumá, zda není možné dítě svěřit do pěstounské péče nebo náhradní osobní péče, která má přednost před ústavní výchovou. Soud může ústavní výchovu nařídít jen v případě, když je vážně ohrožena nebo narušena výchova nezletilého dítěte. Jiná opatření nevedla k nápravě a rodiče nemohou z vážných důvodů zajistit osobní péči nezletilému dítěti. Stejně jako v Česku se za vážné ohrožení nebo narušení výchovy dítěte nepovažují nedostatečné bytové či majetkové poměry rodičů. Při rozhodování o ústavní

⁴¹ Český statistický úřad

⁴² Vlastní

výchově musí soud řádně označit zařízení, do kterého bude dítě umístěno. Soud vždy přihlédne k zájmu nezletilého a především na zachování citových vazeb k sourozencům. Soud může ze závažných důvodů prodloužit po dosažení zletilosti dítěte ústavní výchovu o jeden rok. Soud, orgán sociálně-právní ochrany dětí, obec a konkrétní zařízení sleduje způsob výkonu ústavní výchovy a alespoň dvakrát za rok hodnotí účinnost ústavní výchovy. Jestliže soud nařídí ústavní výchovu z důvodů, za které jsou odpovědní rodiče, určí zároveň lhůtu na úpravu rodinných a sociálních poměrů rodiny. Když rodiče své poměry upraví ve stanovené lhůtě, soud zruší ústavní výchovu a rodiče mohou opět osobně vykonávat péči o dítě. Pokud ovšem rodiče nezajistí úpravu poměrů ve stanovené lhůtě, soud zahájí řízení o svěřeni dítěte do náhradní osobní péče nebo pěstounské péče. Skončí-li ústavní výchova dosažením zletilosti nebo prodloužením do 19 let, může klient domov požádat o poskytování výchovy až do doby, než se osamostatní. To znamená než si najde bydlení a dokáže se samostatně uživit. Nejdéle může v dětském domově zůstat do 25 let. V Česku může dítě pobývat v zařízení až do 26 let. V dětském domově se provádí ústavní výchova, předběžné opatření a výchovné opatření. Profesionální rodina může dítě vychovávat v domě nebo bytě, který je součástí dětského domova, případně ve vlastním domě nebo bytě. U bytu je určený počet dětí, které v něm mohou žít. Dětský domov poskytuje rodině finance na úhradu výdajů za dítě nebo mladistvého. O částce rozhoduje věk dítěte, nejvíce však rodina dostává trojnásobek životního minima. Výchova v dětském domově může probíhat v samostatných skupinách nebo specializovaných samostatných skupinách, které mají určený počet dětí, samostatné stravování a hospodaří se stanoveným rozpočtem. Péči o děti zajišťují vychovatelé a ostatní zaměstnanci dětského domova. U profesionální rodiny obstarává péči o nezletilé dítě fyzická osoba nebo manželé. V obou případech se jedná o zaměstnance dětského domova. Pokud jsou oba z manželů zaměstnanci dětského domova, mohou vychovávat dítě v bytě nebo domě, který je součástí zařízení. Dětský domov, obec, orgán sociálně-právní ochrany dětí a sociální kuratela zprostředkovává dítěti kontakt s jeho biologickými rodiči. Dětský domov stanoví místo, čas, rozsah a způsob setkávání a dohodne s rodiči podmínky jejich pobytu v domově. Pokud je to vhodné a účelné, může být dítěti umožněn pobyt u rodičů. Dítě může pobývat mimo zařízení pouze se souhlasem dětského domova. Po návštěvě u rodičů sleduje dětský domov vliv na psychický, fyzický a sociální vývin dítěte. Dítě má právo na setkávání se

sourozenci, prarodiči a širší rodinou, ke které má vazby. Dětský domov může přijmout ženu v šestém měsíci těhotenství nebo ženu po porodu, nejdéle do jednoho roku věku dítěte.⁴³

Rodina, která o dítě nepečuje v zájmu zachování jeho příznivého vývoje, selhává a to je hlavní příčinou umístění dítěte do dětského domova.

2.3 Příčiny umístění dítěte do dětského domova

Dítě je do dětského domova umístěno rozhodnutím soudu, na žádost rodičů nebo na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud předtím, než vydá rozhodnutí, musí zvážit všechna stanoviska. Důvod, proč děti nemohou vyrůstat v rodině, je ten, že rodinu nemají, nebo rodina není schopna či ochotna se o ně starat (tzv. sociální sirotci). V současnosti vysoce převažují sociální sirotci nad sirotky faktickými a to v poměru obou skupin 98 : 2 %. Mezi sociálními sirotky se objevuje stále víc dětí s postižením, protože rodiče o ně odmítají pečovat.⁴⁴

PAŠEK popisuje tři hlavní důvody umístění dítěte do ústavní péče: rodiče se **nemohou** o dítě starat z důvodu ztráty zaměstnání, což ekonomicky oslabí rodinu, dále je to ztráta bydlení, zdravotní stav rodičů atd. Rodiče se **neumí** o své dítě postarat, protože jsou nedospělí nebo jsou mentálně postižení. A **nechtějí** se starat, protože nejsou psychicky a sociálně vyzrálí nebo matka dítě počala při znásilnění. Většina dětí, umístěných v dětských domovech, pocházejí ze sociálně slabších vrstev.⁴⁵

Další, kdo uvádí příčiny umístění dítěte do dětského domova je, VOCILKA a uvádí sedm důvodů. Nezvládnutá výchova, zanedbávání, zneužívání a týrání dětí, trestná činnost rodičů, alkoholismus rodičů, nízká sociální úroveň rodiny, prostitute matky, osiření.⁴⁶

U většiny nařízení ústavní výchovy není jen jeden důvod pro umístění, ale téměř vždy nahromadění několika zároveň. Počet důvodů je tím pádem vyšší než počet rozhodnutí o ústavní výchově. Důvody jsou často navzájem provázané a soudy nemají jednotnou

⁴³ Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny: Ústavná starostlivosť. [online]. [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/nahradna-starostlivosť/ustavna-starostlivosť.html?page_id=1211

⁴⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, s. 40. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁴⁵ PAŠEK, Vladimír. Práce s dítětem po umístění do dětského domova. In: VAŠŤATKOVÁ, Jana a Pavla VYHNÁLKOVÁ, ed. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. s. 46. ISBN 978-80-7409-013-4.

⁴⁶ VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice – teoretická východiska*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

terminologii pro popis dané problematiky (např. „výchovná neschopnost rodičů“, „nevhodné podmínky pro výchovu“). Nejčastěji je ústavní výchova nařizována kvůli nejružnějším výchovným problémům dětí. Hned na druhém místě jsou sociální důvody. Třetím důvodem je záškoláctví a zhoršení prospěchu ve vyučování. Následuje užívání alkoholu, cigaret či jiných drog dětmi, protiprávní činy mládeže či drobné krádeže a neschopnost rodičů postarat se o dítě. Dalším častým důvodem nařízení ústavní výchovy jsou poruchy chování, včetně agresivity dítěte a zanedbaná či nedostatečná péče o dítě, nezáměr rodičů o dítě. Méně častý byl případ, kdy by o ústavní výchovu žádal sám nezletilý. Týrání či nepřiměřené fyzické trestání se naštěstí objevilo jen zřídka, stejně tak zneužití dětí. Zejména u starších dětí se objevily i případy, kdy byla ústavní výchova nařízena na žádost rodičů, resp. kdy návrh na nařízení ústavní výchovy či podnět k uložení předběžného opatření podávali rodiče.⁴⁷

Graf č. 2 Důvody nařízení ústavní výchovy⁴⁸

U **výchovných problémů** dětí je největší potíží, že rodiče nezvládají výchovu a k tomu se připojuje nerespektování autority rodiče, potulování s partou, úteky z domova, vulgární vyjadřování a nevhodné chování dítěte ve škole. Mezi další výchovné problémy patří záškoláctví, nepřipravenost a špatná práce ve škole, drobné krádeže peněz nebo mobilních

⁴⁷ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Zpráva ze systematických návštěv: školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. In: [online]. 2011. vyd. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf

⁴⁸ Zpráva ze systematických návštěv: školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy

telefonů spolužákům, kouření, užívání alkoholu a drog (marihuana, pervitin), agresivní chování dítěte a šikanování. K **sociálním důvodům** patří nevhodné bytové podmínky, nezajištěné bydlení, finanční potíže vzniklé nezaměstnaností nebo zadlužením. Ale podle zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku víme, že v současné době nedostatečné bytové a majetkové poměry rodičů nemohou být samy o sobě považovány za důvod k nařízení ústavní výchovy. **Rodiče nejsou schopni zabezpečit řádnou péči o dítě** (např. malé děti byly ponechány často bez dozoru). V některých případech rodiče nebyli schopni starat se o dítě kvůli závislosti, nadužívání alkoholu či jiných drog. Do této kategorie spadaly i nezletilé matky s nařízenou ústavní výchovou. *„Nedostatečná péče se projevovala např. nedostatečnou stravou, kdy v extrémních případech děti žebřaly o jídlo, nedostatečnou hygienou někdy v kombinaci s tím, že dítěti chybí hygienické návyky, špinavým oblečením, případně děti neměly zajištěno dostatečně teplé oblečení, trpěly citovou deprivací, rodiče zanedbali zdravotní stav dítěte. Soudy považují za projev nedostatečné péče i zavšivení dětí, často v kombinaci s nevhodnými bytovými podmínkami, méně často se objevuje svrab.“* U **nezájmu rodiny či neexistujícího rodinného zázemí** patřily případy, kdy byl rodič mrtvý, dlouhodobě pobýval v zahraničí a o dítě nejevil zájem. Jeden z rodičů byl ve vězení a o druhém nebyly známy žádné informace. Rodič byl dlouhodobě nemocný nebo odložil dítě u známých či příbuzných. Méně často se rodič staral o další děti a výchovu všech nezvládal. Rodiče se mohou ocitnout v tíživé sociální situaci, nemají kde bydlet, nemají prostředky na zajištění základních potřeb dítěte. Pokud rodiče o děti jeví zájem, jsou s nimi v kontaktu, chodí za nimi na návštěvy, ale jediným důvodem proč tak činí jsou bytové podmínky či špatná finanční situace, tak by měl stát zajistit, aby rodina nebyla rozdělena.⁴⁹

O děti žijící v ústavním zařízení se stará odborný tým pracovníků, kteří jsou plně kvalifikovaní.

2.4 Odborný tým pracovníků v dětském domově

„Dítě se v zařízení – dětském domově musí cítit bezpečně. Koncepti práce stavíme tedy na základech vzájemného respektu, partnerství, otevřené komunikaci, jasně definovaných pravidlech a hranicích. Dětský domov, který dokáže toto vše vytvořit a k tomu respektovat

---

⁴⁹ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. Zpráva ze systematických návštěv: školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. In: [online]. 2011. vyd. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf

*osobní historii dítěte potažmo jeho rodiny, chápeme jako jednu z možných cest péče o ohrožené děti.*⁵⁰

Podle § 18 zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy „*pedagogičtí pracovníci zařízení nebo střediska vzdělávají a vychovávají děti a klienty v souladu s cíli výchovy a vzdělávání, stanovenými tímto zákonem a dalšími právními předpisy.*“ Pedagogickým pracovníkem může být ten, kdo splňuje předpoklady pedagogického pracovníka stanovené zákonem a je psychicky způsobilý. Psychická způsobilost se zjistí prostřednictvím psychologického vyšetření.⁵¹

Všichni pracovníci se určitým způsobem podílí na naplnění potřeb dítěte a jeho spokojenosti. **Ředitel** sleduje prevenci rizikového chování, problémy celého dětského domova a dělá personální a organizační opatření ke zlepšení vzájemného soužití. Svolává v případě potřeby porady za účasti pedagogů, psychologa apod. **Vychovatel** vychovává, pečuje o děti, organizuje jejich činnosti ve volném čase a dohlíží na jejich dodržování. Mělo by jít o člověka vyzrálého, kreativního, trpělivého. Při své práci myslí vždy na souvislosti týkající se dětí. Tato práce vyžaduje velké nasazení. Protože více jak polovina dětí z dětských domovů trpí různými specifickými poruchami učení, potřebují odbornou pomoc **speciálního pedagoga či logopeda**. Pedagogicko psychologické poradny bývají hodně vytížené, je dobré, když má dětský domov svého speciálního pedagoga či logopeda. Ten provádí pedagogickou, diagnostickou, terapeutickou, logopedickou a poradenskou činnost. Speciální pedagog díky spolupráci získá o dětech mnoho informací, které by měl předat vychovatelům a ti je berou v potaz při vytváření individuálního plánu dítěte. Dětem, které byly sociálně ohroženy (zanedbání, deprivace, týrání, zneužívání), nestačí pouze změna prostředí, ale je potřeba i citlivého psychoterapeutického přístupu, který zajišťuje **terapeut**. V průběhu terapie dítě nachází způsoby, jak zacházet s realitou a naučí se, jak tyto způsoby používat. **Sociální pracovník** zajišťuje spolupráci se soudy, pracovníky OSPOD, vede evidenci dětí, je v kontaktu s rodiči dětí atd. Cílem **rodinného asistenta** je obnovit, posílit či podporovat vazbu mezi rodičem a dítětem. Asistent sestavuje s rodiči jejich individuální plán podpory. Někdy řeší, co udělat proto, aby se dítě mohlo vrátit do původní rodiny, jindy jde

⁵⁰ BOŤOVÁ, Antonie a Tereza JANDOVÁ. Současné možnosti péče o děti v dětských domovech. In: *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: TRIADA, 2008, s. 53. ISBN 978-80-254-3353-9.

⁵¹ ČESKO. § 18 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In Sbirka zákonů ČR, ročník 2002, částka 48. ISSN 1211-1244.

o zprostředkování kontaktu s dítětem například v podobě návštěv v zařízení. Další náplní práce rodinného asistenta je pořádání společných akcí pro děti a rodiče, organizování terapeutických pobytů aj. **Psycholog** monitoruje a usměrňuje osobnostní vývoj a sociální chování jednotlivých dětí formou individuální terapie i skupinových setkání. Spolupracuje s vychovateli při řešení konkrétních problémů dětí, vede dokumentaci o jednotlivých dětech atd. Pracovníci mimo dětský domov, kteří ale spolupracují s dětským domovem, jsou učitelé škol, které děti navštěvují, lékaři a pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁵²

Kromě všech pracovníků dětského domova i mimo něj, se kterými je dítě v kontaktu se domov snaží o co největší spolupráci s biologickou rodinou dítěte.

2.5 Formy spolupráce s biologickou rodinou

Pracovníci dětských domovů přistupují k vnímání rodičů s vědomím, že neexistuje rodič, který si své dítě nezaslouží, byť jako rodič z pohledu společnosti zcela selhal. Je třeba si uvědomit, že rodičem zůstává navždy (třeba jen v mysli dětí), protože ovlivnil a ovlivňuje jejich život. Dětský domov rodiče potřebuje pro spolupráci na dalším výchovném procesu dětí. S touto myšlenkou se pak pracovníci musí ztotožnit v celém týmu. *„Jestliže pracovníci dětského domova jednají s rodiči tak, že je evidentní, že si jich váží, neodsuzují je a nehodnotí, je to pro rodiče jasný signál, že v takovém prostředí jim bude dobře, bezpečně ho mohou navštěvovat a o jejich děti je dobře postaráno. Nebojí se zavolat, nebojí se vyjádřit své myšlenky, zůstávají respektováni, přestože své děti sami nevychovávali.“* Do dětských domovů nejčastěji přicházejí děti ve věku prvního stupně základní školy. Takto staré děti si již dobře pamatují, co doma zažily a tyto zkušenosti, i když nebyly příjemné, jsou jejich součástí. Máme-li na paměti, že rodiče potřebujeme pro další práci s dítětem, můžeme začít se spoluprací s rodiči. Do dětského domova přicházejí děti prostřednictvím diagnostického ústavu. Poté, co dětský domov obdrží informaci o nově příchozím dítěti, mohou se na jeho příchod dostatečně připravit. Asi nejdůležitější věcí je odstranění stresu, který na něj v této situaci zcela jistě působí. Pokud je to možné, je dobré, když jsou rodiče při přijetí dítěte do dětského domova nebo jej sami doprovází. Nejlepší je, když se pracovníci s rodiči vidí předem, představí jim dětský domov, vysvětlí jim pravidla domova, jakým způsobem mohou své dítě kontaktovat, a zodpoví dotazy rodičů. Rodiče jsou v této fázi důležití, protože

⁵² BOŤOVÁ, Antonie a Tereza JANDOVÁ. Současné možnosti péče o děti v dětských domovech. In: *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: TRIADA, 2008, s. 54-56. ISBN 978-80-254-3353-9.

pracovníkům domova poskytnou důležité informace o dítěti. Jaké jsou jeho zvyky, koníčky, oblíbené hračky, oblečení, jaký je jeho zdravotní stav atd. Při loučení rodičů s dítětem je dobré, když dítěti dají nějakou osobní věc na památku (šperk, hodinky, šátek...). To dítěti usnadní překonávání pocitu odloučení. Vhodná je také oblíbená hračka, oblečení či rodinné fotografie. Dítě, které prozatím pobývá v diagnostickém ústavu a čeká na přemístění do dětského domova se zatím seznamuje se zařízením, řádem domova, kmenovým vychovatelem. Je důležité, aby v den příchodu dítěte do domova byl při jeho přijetí člověk, kterého už zná (sociální pracovník nebo vychovatel, s kterým se již setkal). Po přijetí do domova je důležité překonat obavy dítěte, snížit stres a ukázat mu, že na jeho rodiče myslíme a budeme se snažit s nimi spolupracovat. Dítě by mělo vědět, kdy a jak často může rodiče kontaktovat, kdy za ním mohou oni docházet a kdy a za jakých podmínek může jít na návštěvu domů k rodičům. Jak s rodiči, tak s dětmi je třeba mluvit narovinu, nezkrášlovat informace a neslibovat nereálné. *„Ve většině případů se rodiče nacházejí v tak obtížné situaci, že nemohou své dítě převzít zpět do péče. Důvody, které vedly k odebrání z rodiny, jsou natolik závažné a spletité, že je nelze vyřešit během několika měsíců. Není tedy v silách dětského domova všechno hned řešit, zvláště když rodiče své problémy nevidí nebo nechtějí vidět.“* Důležitá je ovšem podpora kontaktu dítěte s rodiči. Kontakty musí ale probíhat s podporou asistence, jinak by mohly dopadnout špatně, protože rodiče někdy ani neumí dobře komunikovat se svým dítětem. Kontakt musí vyvolat potěšení a uspokojení na obou stranách. Pracovníci domova pomáhají při vymýšlení témat rozhovoru a společných aktivit při pobytech dětí doma nebo při návštěvách rodičů v dětském domově. Rodičům se někdy složitě vysvětluje, že není důležité dítěti přivést dárek, ale že nejdůležitější je, aby dorazili oni sami.

Pokud je rodič na návštěvě u dítěte, vychovatel stojí v pozadí. Vstupuje do kontaktu pouze, když jej rodič požádá přímo nebo když cítí, že rodič potřebuje pomoc. Pokud rodič nemůže dítě navštívit sám, snaží se vychovatelé s dítětem navštívit rodiče, a to zejména v zařízeních pro výkon trestu, v psychiatrických léčebnách aj. Pokud v tomto případě není návštěva umožněna, může být dítě se svým rodičem v kontaktu alespoň písemně nebo telefonicky. Vychovatelé mohou rodičům poslat fotografie dítěte, napsat jim, jak se dítě má a jak se mu daří. Děti jsou vedeny k tomu, aby rodičům popřály k svátku, narozeninám, Vánocům a rodiče jsou tím pádem vedeny k tomu, aby si pamatovali významné dny svých dětí. Někteří z rodičů navštěvují pořádané besídky, zápasy nebo jiné akce Dětský domov spolupracuje

s rodiči, kteří nejsou schopni svému dítěti zajistit trvalou péči, ale jsou schopni si děti brát domů na pobyty. Dětský domov poté musí zajistit zbylou péči, kterou rodiče sami nezvládají. Pokud jsou rodiče ochotni svoji situaci změnit a na této změně soustavně a aktivně pracují, může se začít plánovat, jak rodiče připravit na péči o dítě po celý den. Na tuto situaci musí být připraveny obě strany. Sice se jedná o dobrou zprávu, ale oběma stranám může přinést komplikace. Z toho důvodu je dobré, když si společné soužití vyzkouší ještě před podáním návrhu na zrušení ústavní výchovy. Dítě žije ve vzpomínkách na původní prostředí, pokud se tedy prostředí změní, musí na to být řádně připraveno. „*Stanovení plánu rodiny, který vede ke zrušení ústavní výchovy je nesmírně zodpovědnou prací, proto by s ním měly být ztotožněné všechny zúčastněné strany.*“ Rodiče bývají zpočátku v dodržování pravidel dětí benevolentnější, což může vyvolat komplikace. Je důležité stanovit si v rodině pravidla chodu domácnosti. V průběhu pobytů dítěte v rodině může rodič telefonicky kontaktovat pracovníka dětského domova a i po zrušení ústavní výchovy může využít doprovázení až po dobu jednoho roku. S dětmi, které v zařízení žijí dlouho, dospívají nebo jsou již dospělé, se vychovatelé pokouší pracovat na knize života z toho důvodu, aby věděly, odkud pocházejí, proč žijí v dětském domově a ne s rodinou... Tyto otázky je totiž provází celým jejich pobytem v domově. V případech, kdy není dítě v kontaktu se svými rodiči, dochází často k situaci, že si rodič zvykne, že nemá dítě u sebe, což ovšem nemusí znamenat, že na dítě zapomene. K vytvoření knihy života opět potřebujeme rodiče nebo širší rodinu, která by nám situaci před odchodem dítěte do zařízení nastínila. Pro děti je toto setkání velký krok, který potřebuje dostatečnou pomoc a podporu. Děti se vrací o několik let zpět, do svých trvalých bydlišť. Vrací se ke svým rodičům na Vánoce, narozeniny, ale po tolika letech přerušeno kontaktu a především vztahu je obtížné na něj navázat. Jsou i děti, které to, kdo jsou jejich rodiče a odkud pocházejí, nikdy nepřijmou. V takových případech je dobré zpracovat jejich osobní historii, protože je to potřebné pro jejich další život. Toto téma se zpracovává v individuálních plánech rozvoje osobnosti, na kterých děti spolupracují s terapeutem a vychovateli. Po přijetí myšlenky udržování kontaktu dětského domova s rodiči si vychovatelé již nedovedou představit spolupráci s dětmi bez přijetí jejich rodičů. „*Nelze totiž vychovávat děti, a to i v tom nejpodnětějších prostředí a jejich vlastní rodiče jim upírat.*“⁵³

---

⁵³ JANDOVÁ, Tereza a Antonie BOŤOVÁ. *Tematická skupina: Práce s rodiči, jejichž dítě je umístěno v dětském domově.* In: Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Brno: TRIADA, 2010, s. 33-36. ISBN 978-80-254-8745-7.

SHRNUTÍ

Ze zařízení pro výkon ústavní výchovy jsme se zaměřili především na dětské domovy. Na doložené mapce jsou pro názornou ukázkou vyznačeny dětské domovy, dětské domovy se školou a dětské diagnostické ústavy. Zmínili jsme odborný tým pracovníků dětského domova. Na těchto lidech záleží nejvíce, protože provázejí a působí na dítě po celou dobu jeho pobytu v domově. Důležití jsou všichni, od ředitele domova přes vychovatele a dokonce i pomocný personál a paní kuchařky. Děti se do zařízení nedostávají jenom tak a předchází tomu určitý problém v rodině. Často se nejedná pouze o jediný problém, ale o kumulaci několika. Popsali jsme nejčastější důvody umístění dítěte do domova. Poslední podkapitole je věnována formám spolupráce s biologickou rodinou. Jaký bývá kontakt rodičů s dítětem. Jak se pracuje s dítětem po příchodu, v průběhu pobytu a při odchodu ze zařízení.

3 VÝZKUMNÁ ČÁST

Zaměříme se na výzkumné šetření, k jehož provedení jsme stanovili cíle a výzkumné předpoklady související s problematikou vlivu biologické rodiny na jejich děti žijící v dětském domově. K provedení výzkumného šetření jsme použili výzkumné metody kvalitativní a kvantitativní. Výzkumné šetření bylo prováděno v Dětském domově se Školní jídelnou v Olomouci.

3.1 Dětský domov a Školní jídelna v Olomouci

Obrázek č. 1 Logo dětského domova⁵⁴

Dětský domov sídlil nejprve v secesní vile a fungoval jako sirotčinec. Až v roce 1957 se stal školským zařízením. V té době zde byla ředitelkou paní Alena Křepská, matka současného ředitele. Kvůli špatnému stavu budovy a nevyhovujícím hygienickým podmínkám se dětský domov 31. srpna 1987 přestěhoval do panelového domu U Sportovní haly. Nachází se zde dodnes a v pátém patře budovy sídlí pedagogicko-psychologická poradna olomouckého kraje. V té době zde žilo 30-45 dětí ve třech výchovných skupinách. Zaměstnanci se snažili postupně zlepšovat prostředí, dokupoval se nový nábytek, vybavení do herny, vychovatelem a kuchyněk, dělala se barevná výmalba atd. Domov má přilehlou zahrádku s bazénem, pískovištěm a zahradním grilem. Vychovatelé se vzdělávali samostudiem. Přípravovali děti do školy a výchovně vzdělávací proces byl zaměřen na tělesnou, pracovní a estetickou výchovu. Dětský domov se vždy snažil o právní uvolnění dětí vhodných pro adopci či pěstounskou péči.⁵⁵

Od 9. února 1993 je ředitelem dětského domova Mgr. Dalibor Křepský. Mezi největší změny, které na začátku 90. let proběhly, patřila humanizace výchovného procesu. Byl dán průchod moderním výchovným trendům, důraz byl kladen na využití volného času dětí a především na individuální rozvoj dítěte. Z výchovných skupin se staly skupiny rodinného

⁵⁴ Dostupné z: <http://www.dobremistoprozivot.cz/detsky-domov> [cit. 2014-04-16].

⁵⁵ KŘEPSKÁ, Alena a Dalibor KŘEPSKÝ. *Kronika Dětského domova a Školní jídelny*. 1975

typu a snížil se počet dětí v rodinných skupinách maximálně na osm dětí. V současnosti má dětský domov kapacitu 48 dětí. Je zde 6 rodinných skupin. Děti bydlí na pokojích po jednom, dvou, nanejvýš třech osobách. K jednomu až dvěma pokojům patří koupelna a WC. Každá rodinná skupina má svou kuchyňku a hernu. V kuchyňkách se učí vařit i péct a herna je využívána jako obývací pokoj. Mezi tři hlavní oblasti výchovně vzdělávacího plánu patří příprava na vyučování, rozvoj soběstačnosti a samostatnosti, úmyslné využití volného času. Právě rozvoj soběstačnosti a samostatnosti je pokládán za nejdůležitější oblast práce, a proto se zpracovávají Programy rozvoje osobnosti dítěte. Dalšími důležitými dokumenty, které každý rok zpracovává dětský domov, jsou Roční plán výchovně vzdělávací činnosti a Minimální preventivní program negativních jevů v chování dětí. „*Věkové složení dětí k 31. 8. 2012 s nástupem do ročníku k 1. 9. 2013 bylo předškolní věk (MŠ) 8 dětí, mladší školní věk (1. až 5. třída) 7 dětí, starší školní věk (6. až 9. třída) 9 dětí, VŠ, VOŠ 3 studenti a SŠ, SOU, OU 17 studentů. Plnoletých dětí jsme měli k 31. 8. 2013 v DDŠJ celkem deset. Všichni zaměstnanci DDŠJ jsou plně kvalifikovaní pro svou funkci. Všichni pedagogové vyhovují vzdělávacím podmínkám Zák. č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících.*“ Každá rodinná skupina má dva stálé vychovatele, kteří se střídají. Jeden z nich je kmenový, rozhoduje při sporných situacích a vede písemnou dokumentaci rodinné skupiny. Přes noc jsou s dětmi v domově asistentky pedagoga. Nejdůležitější však je součinnost a spolupráce mezi všemi zaměstnanci domova. Vychovatelé v přímé službě jsou v domově až v odpoledních hodinách, po návratu dětí ze školy. Děti po příchodu ze školy udělají domácí přípravu na vyučování a dále se věnují úklidu, jsou v kontaktu s kamarády nebo se věnují koníčkům a navštěvují zájmové či sportovní kroužky. V domově je poměrně rozsáhlá zájmová činnost. V domově se nachází posilovna, keramická dílna, hudební zkušebna, pingpongová místnost a mnoho dalších. Naproti domova je hřiště, které mohou děti v případě pěkného počasí využít. Dětský domov má také dobrou polohu a dostupnost, což dětem umožňuje navštěvovat různé kroužky a sportovní kluby ve městě. Všechna zařízení ústavní výchovy musí od roku 2002 vést každému klientovi program rozvoje osobnosti.⁵⁶

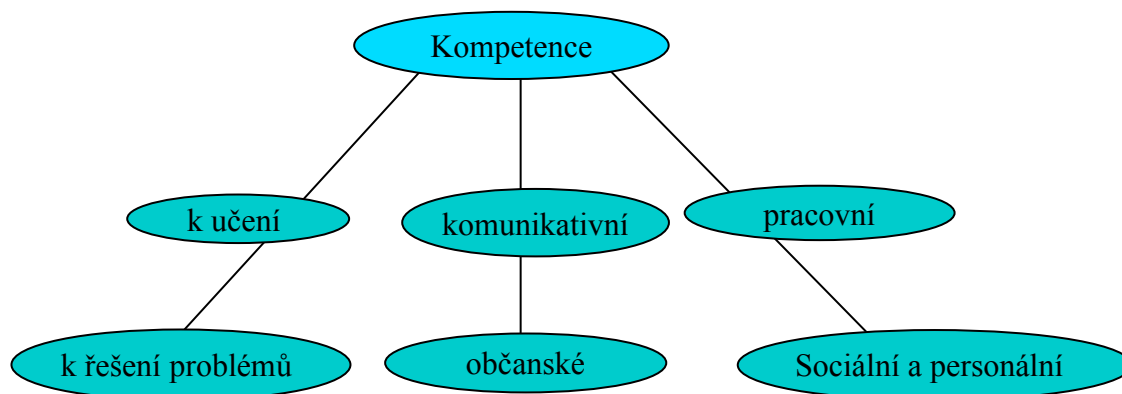
Program rozvoje osobnosti dítěte

O dokumentaci, která se týká Programu rozvoje osobnosti zpracovaného dětským domovem, hovoří zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy. Program rozvoje osobnosti (dále jen PRO) není striktně a specificky popsán, ale každá instituce si ho vytváří

⁵⁶ KŘEPSKÝ, Dalibor. *Výroční zpráva o činnosti DD školní rok 2012/2013*. 2013

podle sebe v návaznosti na rámcové vzdělávací programy Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy ČR. Každé zařízení má svou formu zpracování a vyhodnocení, kterou utváří podle svých zvyků, potřeb a individuálních specifičností. Dětský domov v Olomouci PRO dětí utvářel mnoho let. Zahrnuje v sobě potřeby dětí i pedagogů, pedagogické trendy a zkušenosti z praxe. „*PRO je závazný pedagogický dokument, určený zejména k přehlednému plánování konkrétních činností v nejrůznějších aspektech výchovy, jehož cílem je připravit dítě komplexně pro vstup do samostatného života.*“ Vychovatelé každé rodinné skupiny tyto dokumenty plánují, realizují a nakonec vyhodnocují. Odpovědnost za plnění programu má kmenový vychovatel, vedoucí vychovatel ho eviduje a kontroluje. PRO se vede každému dítěti v zařízení. Vychovatel průběžně zaznamenává do pracovních listů průběh celého školního roku. Především kmenový vychovatel by měl dohlížet na ostatní vychovatele, aby PRO řádně vyplňovali. Základem, aby vše dobře fungovalo, je spolupráce mezi jednotlivými vychovateli. Když do zařízení přijde nové dítě, musí mu vychovatel vytvořit PRO do jednoho měsíce od přijetí. Na úvodní straně popíše činnosti zvládané dítětem při přijetí, z nichž vychází při tvorbě programu na celý školní rok. V PRO nejde pouze o plnění úkolů z tabulek pro jednotlivé věkové kategorie, ale jde především o utváření charakteru člověka. Hlavní výhodou PRO je komplexnost, která nám ukazuje přehled o tom, co dítě umí, co a za jaký časový úsek se má naučit. Popisuje důvody přijetí dítěte do zařízení, adaptaci na domov, školní prospěch, záliby, zdravotní stav nebo spolupráci s biologickou rodinou. Dále můžeme z programu vyčíst, jak se dítě socializovalo v domově, jak vychází s vrstevníky, sourozenci nebo s pedagogy. U dítěte, které žije v domově déle, vidíme díky PRO jeho vývoj v jednotlivých oblastech a můžeme odhadnout prognózu pro další vývoj. Právě u starších dětí je dobré, když se na svém PRO podílí. Spolupracují na procesu plánování a vyhodnocování. PRO s sebou nese i určité problémy. Ty mohou plynout například z věku dítěte (do domova přišlo pozdě), z neznalosti vědomostí a dovedností dítěte, které do domova přišlo. Program rozvoje osobnosti má obsahovat úvodní stranu, prospěchovou dokumentaci, zájmové kroužky na každý školní rok, jednotlivé pracovní listy. Každý list je rozdělen podle věkových kategorií s přesným popisem činností, které by dítě mělo v jednotlivých letech zvládnout. Po odchodu z domova by mělo ovládat všechny uvedené činnosti. Jednotlivé kompetence, plán, cíle a metody na daný školní rok a list vyhodnocení. Vychovatel zde popíše všechny činnosti, které se podle plánu podařilo nebo nepodařilo splnit a důvody splnění či nesplnění⁵⁷

⁵⁷ PAŠEK, V. *Práce s dítětem po umístění do dětského domova*. In Rodina a náhradní rodinná péče. Olomouc: Hanex, 2008. s. 54- 57. ISBN 978-80-7409-013-4.

Graf č. 3 Kompetence programu rozvoje osobnosti⁵⁸

3.2 Stanovení cílů

Hlavním cílem výzkumného šetření je zkoumat vliv biologické rodiny na děti z dětského domova. Pro splnění hlavního cíle je třeba vymezit tyto dílčí cíle.

- Představení způsobu kontaktování rodičů s dětmi

Cílem je zjistit, jakým způsobem udržují rodiče kontakt se svými dětmi. Ve vlastním výzkumném šetření ukazují četnost návštěv rodičů v zařízení a počty pobytů dětí u biologických rodičů.

- Charakteristika program rozvoje osobnosti

Cílem je na konkrétních kazuistikách ukázat program rozvoje osobnosti jednotlivých dětí pro školní rok 2013/2014. Schvaluje ho Dětský diagnostický ústav Olomouc – Svatý Kopeček.

- Zkoumání vhodnosti kontaktů dětí s biologickými rodiči

Cílem je zjistit metodou kazuistiky, v jakých případech je vhodné udržovat kontakt s rodiči a kdy naopak je kontakt rodiče s dítětem nežádoucí.

3.3 Metodologie a organizace výzkumného šetření

Metodologie

Pro empirickou část výzkumného šetření byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu. GAVORA říká: „Cílem kvalitativního výzkumu je totiž porozumět lidem a událostem v jejich životě.“⁵⁹

⁵⁸ Vlastní

⁵⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 2. Brno: Paido, 2010. s. 186. ISBN 978-80-7315-185-0.

CHRÁSKA tvrdí, že kvalitativně orientované výzkumy vychází především z fenomenologie. Ta zdůrazňuje subjektivní stránku lidského jednání, čímž připouští existenci více realit.⁶⁰

HENDL ovšem říká, že: „*Neexistuje jediný obecně uznávaný způsob jak vymezit nebo dělat kvalitativní výzkum.*“⁶¹

Konkrétně byla vybrána technika rozhovoru s ředitelem dětského domova a dále kazuistiky vybraných dětí žijících v dětském domově.

V kvalitativním výzkumu je rozhovor nejpoužívanější metodou sběru dat. Může být označen i jako hloubkový rozhovor. Zkoumáme členy z určitého prostředí nebo sociální skupiny. Pomocí otevřených otázek můžeme porozumět pohledu druhých lidí. Rozhovor nám umožňuje zachytit slova a prohlášení v přirozené podobě, což je jedna z hlavních věcí u kvalitativního výzkumu. ŠVARÍČEK dělí rozhovory na polostrukturovaný a nestrukturovaný. Tazatel by měl umět vnímat neverbální sdělení. Proces rozhovoru se skládá z výběru metod, přípravy otázek, dotazování, přepisu a analýzy dat.⁶²

Případovou studii lze vyjádřit i synonymem kazuistika. V případové studii se detailně zabýváme jedním nebo více případy a sbíráme z nich velké množství dat. Hlavní je zachytit celistvost vztahů a složitost případu. HENDL uvádí pět typů případových studií. Patří zde osobní případová studie, studie komunity (sociografie), studium sociálních skupin, studium organizací a institucí, zkoumání událostí, rolí a vztahů.⁶³

Organizace výzkumného šetření

V lednu 2014 byl kontaktován Mgr. Dalibor Křepský, ředitel Dětského domova a Školní jídelny v Olomouci, s žádostí o poskytnutí rozhovoru a přístupu k osobním spisům dětí a programům rozvoje osobnosti dětí. V březnu 2014 jsem shromažďovala nezbytné informace o zařízení a studovala zákony týkající se problematiky dětí a dětských domovů. Na základě získaných informací jsem vypracovala seznam otázek pro rozhovor. Seznam obsahoval přes dvacet otázek. 1. dubna 2014 se uskutečnil slíbený rozhovor s ředitelem dětského domova. 3. a 4. dubna 2014 jsem studovala spisové dokumentace, zpracovávala

---

⁶⁰ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. s. 32. ISBN 978-80-247-1369-4.

⁶¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. s. 49. ISBN 80-7367-040-2.

⁶² ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. s. 159-160. ISBN 978-80-7367-313-0.

⁶³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. s. 104-105. ISBN 80-7367-040-2.

údaje o klientech dětského domova a ze získaných materiálů vytvářela kazuistiky. Ke každému dítěti zmíněnému v kazuistikách jsem doplnila program rozvoje osobnosti na školní rok 2013/2014. 11. dubna 2014 jsem opět navštívila dětský domov kvůli autorizaci přepisu rozhovoru a studiu programů rozvoje osobnosti dětí. Sociální pracovnice mi ale byla schopna poskytnout pouze polovinu programů a z toho důvodu jsem musela dětský domov navštívit ještě jednou. 14. dubna 2014 jsem domov navštívila naposledy a doplnila chybějící PRO.

3.4 Vlastní výzkumné šetření

Výzkumné šetření je rozděleno do dvou částí. První **část A** - představuje tři kazuistiky sourozeneckých skupin dětí z dětského domova v Olomouci. V první skupině jsou čtyři sestry, ve druhé dva polorodí sourozenci a ve třetí chlapec se dvěma sestrami. Každá z kazuistik je rozdělena na rodinnou, sociální a osobní anamnézu s programem rozvoje osobnosti na školní rok 2013/2014. Dále je zde odstavec věnovaný sourozeneckým vazbám a kontaktu s biologickou rodinou, doplněný o tabulku četnosti návštěv rodičů a pobytů dětí u rodičů. **Část B** se týká přepisu rozhovoru ze dne 1. dubna 2014, který proběhl s Mgr. Daliborem Křepským, ředitelem dětského domova v Olomouci. V případě kazuistik jsou jména dětí smyšlená s ohledem na dodržování zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. Rozhovor byl autorizován ředitelem dětského domova 11. dubna 2014. Autorizací udělil souhlas s jeho uvedením a nemá k tomuto námitky.

Část A KAZUISTIKY

Kazuistika č. 1

Rodinná anamnéza

Jedná se o úplnou rodinu. Rodiče mají čtyři dcery. Matka neumí hospodařit s penězi, ať se jedná o jakkoli vysokou částku. Po obdržení sociálních dávek je rychle utratí, většinu peněz prokouří a propije, má neustále dluhy. Základní péče je na nízké úrovni, matka se vyhýbá všem radám, které dostává. Emocionální podpora dětí z její strany je nulová, empatie je velmi omezená. Matčiny podněty jsou spíše negativní. Otec je bezmocný. Když jsou dívky na pobytu doma, tak s nimi zpívá. Je zaměstnán, ale je pod velkým vlivem své ženy.

Zájem rodičů o informace o jejich dcerách je velmi malý. Dalo by se říci, že svým špatným vzorem vedou dívky k samostatnosti. Neustále mění bydlení kvůli dluhům.

Sociální anamnéza

Do dětského domova přišly v roce 2008. Důvodů k nařízení ústavní výchovy bylo mnoho. Konkrétně rodiče navštěvovali pohostinství, požívali nadměrně alkohol, zanedbaná domácnost, nedostatečná příprava dívek do školy, špatná hygiena, zavšivení, hladovění, nedostatek oblečení, neplacení povinností ve škole, dívky často zůstávaly samy bez dozoru i v noci a nejstarší ze sester se starala o 3 mladší sestry.

Osobní anamnéza

- Lenka

Je extrovert, náladová, má horší sebeovládání, nesnáší neúspěch, chce vyniknout, razantně prosazuje své názory, občas má konflikt s dospělými. Navštěvuje střední odborné učiliště, obor kuchař-číšník. Je v prvním ročníku. Je velmi úspěšná, má výborné známky. Již v prvním ročníku jezdí na soutěže a rauty. Ve škole je spokojená. Mezi její zájmy patří zpěv, zpívá v kapele dětského domova a navštěvuje sbor. Učí se hrát na kytaru, ráda vaří a peče. Je hodně akční. Její zdravotní stav je dobrý, ale má potíže s hlasivkami. Občas bývá v péči psychiatra kvůli rozladěnosti a lehkým depresím, zvládá je ale bez potíží a medikace. Je nekuřačka. Celkově je velmi samostatná, dovednosti odpovídají jejímu věku a vše zvládá bez větších problémů.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Lenka bude reálně odhadovat své možnosti, svědomitě se připravovat na hodiny i na praxi a vytvoří si dlouhodobější plán učení.

Kompetence k řešení problémů: Bude vedena ke kritickému a uvážlivému rozhodování. Naučí se předvídat problémy.

Kompetence komunikativní: Zlepší úroveň svého vyjadřování a sebeovládání. Bude se učit respektovat důstojnost druhých lidí. Naučí se vytvářet si zdravé sebevědomí.

Kompetence sociální a personální: V případě potřeby samostatně vymaluje pokoj, vytvoří slavnostní tabuli u příležitosti oslavy narozenin. Bude s ní probrána oblast mileneckých vztahů a manželství.

Kompetence občanské: Bude znát hranice v komunikačních zónách. Zkusí si zřídit internet a sepiše smlouvu s mobilním operátorem. Bude pomáhat mladším dětem s nákupem oděvů.

Kompetence pracovní: Pomůže s vařením mladším dětem. V případě možnosti se zúčastní pravidelných brigád.

- Jitka

Je introvert, klidná dívka, bezkonfliktní, ale když se přeci jen objeví konflikt, tak vždy ustoupí. Občas bývá plačtivá. S dospělými vychází dobře. Je žákyní osmé třídy základní školy. Navštěvuje logopedickou třídu, protože je dyslektik, má velké obtíže v matematice. Je méně nadaná, ale snaživá. Také zpívá v kapele dětského domova, navštěvuje sbor a kroužek keramiky. Co se týče jejího zdravotního stavu, je alergička, ale s medikací ji zvládá bez potíží. Je méně samostatná, v nových věcech bývá opatrná, bojácná. Má drobné problémy s udržením pořádku.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: S Jitkou bude probrána strategie učení, vyzkouší si pracovat s časopisy, novinami a třídit získané informace.

Kompetence k řešení problémů: Naučí se zpětně vyhodnotit situaci a hledat varianty řešení problému. Získá znalosti v ošetřování povrchových zranění. Seznámí se ze zápornými účinky drog a alkoholu.

Kompetence komunikativní: Naučí se vést rozhovor s druhou osobou o jejich prožitcích a empaticky přemýšlet nad pomocí. Naučí se gratulovat, kondolovat, blahopřát.

Kompetence sociální a personální: Pochopí podrobnější anatomické rozdíly mezi muži a ženami a význam lásky v rámci lidské sexuality.

Kompetence občanské: Osvojí si základní právní předpisy. V případě potřeby si zanesou oblečení do čistírny.

Kompetence pracovní: Pustí se do samostatného vaření, bude kontrolovat záruční lhůty potravin. Připraví oslavu v rodinné skupině. Vyzkouší si pletení košíků.

- Šárka

Je klidnější povahy, ale více temperamentní než sestra Jitka. Je nekonfliktní. Když to potřebuje, dovede se prosadit. Občas bývá samotářská. Navštěvuje sedmou třídu základní školy. Mívá dvojky, trojky, ale má na víc. Její snaha není velká, protože jí tyhle známky stačí. Stejně jako její sestry zpívá v kapele dětského domova a navštěvuje sbor. Chodí do keramického kroužku a má ráda koně. Její zdravotní stav je dobrý, měla problémy s očima, proto byla nutná korekce brýlí, ale nyní je vše v pořádku. Šárka je celkově samostatná, občas mívá ve svých věcech nepořádek a má tendence k shromažďování nepotřebných věcí.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Pokusí se více využívat městskou knihovnu, vytvoří si své vlastní podmínky k učení.

Kompetence k řešení problémů: Naučí se řešit vyhrocené konflikty se sestrami. Naváže na trénink duševní hygieny.

Kompetence komunikativní: Bude eliminovat hrubé výrazy.

Kompetence sociální a personální: Úplně zvládne plavecké styly. Zdokonalí se ve fotografování. Dozví se rozdíly mezi funkční a nefunkční rodinou.

Kompetence občanské: Naučí si vést diář a plánovat čas. Dozví se jak šetřit a účelněji využívat kapesné. Bude se orientovat v příjmech a výdajích domácnosti. Bude vedena k reálnému pohledu na vlastní rodinu.

Kompetence pracovní: Zjistí si ceny opravy obuvi a v případě potřeby zanesе boty na opravu.

- Kateřina

Je spíše extrovert, ale mívá chvílky, kdy má „svůj svět“ a děti kolem jí nechápou. Občas se nezdravě prosazuje, je velmi nepořádná, hamižná a občas dokáže zcizit věci. Navštěvuje třetí třídu základní školy. Mívá jedničky, dvojky. Zatím je poměrně úspěšná, ale uvidí se, jak se bude vyvíjet dále. I ona zpívá se sestrami v kapele dětského domova a navštěvuje sbor. Dále chodí do kroužku keramiky. Její zdravotní stav je dobrý, je alergička, ale nepotřebuje medikaci. Kateřina je samostatná, ale je velká nepořádnice a musí nad ní být dohled, aby nosila čisté oblečení. Je nejmladší ze čtyř sester, a proto je má za vzor a často od nich kopíruje.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Bude upevňovat pozitivní vztah k učení. Uvědomí si nutnost slušného vyjadřování při rozhovoru.

Kompetence k řešení problémů: Naučí se vnímat problémové situace ve škole i mimo ni a problém rozpoznat a pochopit.

Kompetence komunikativní: Eliminuje hrubé výrazy. Naučí se reflektovat situaci druhých a adekvátně poskytovat pomoc. Objeví své silné stránky.

Kompetence sociální a personální: Pokusí se zavést vlastní album fotografií. Bude jí připomínána bezpečnost při sportu.

Kompetence občanské: Pochopí nutnost dodržování norem. Seznámí se s tradicemi vlasti a naučí se lépe orientovat v jízdním řádu.

Kompetence pracovní: Bude vedena k rámcové představě o svém budoucím povolání. Zdokonalí se v šití.

Sourozenecké vazby

Jitka a Šárka spolu drží nejvíce. Nejstarší Lenka je jejich vůdce a občas „generál“, což se Jitce a Šárce někdy nelíbí, ale na druhou stranu bez sestry nevydrží. Tuto situaci nejlépe přijímá nejmladší Kateřina. Lenka cítí odpovědnost za své sestry.

Kontakt s biologickou rodinou

Kontakt s rodiči udržují přes telefon, občas jezdí domů, zejména o prázdninách. Z delších pobytů se Lenka vrací dříve, protože to v rodině nemůže vydržet. Na matku má kritický pohled, a proto je také jediná ze sester, která by se nechtěla vrátit zpět k rodičům.

Četnost návštěv rodičů v dětském domově (N) a pobytů dětí doma (P)

měsíc/rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
leden	-	3N	3N	2N	3N	1N	-
únor	1N	2N	2N	1N	2N	-	2N, 1P
březen	5N	3N	2N	1N	2N	-	-
duben	2N	2N	1N, 1P	1N	1N	-	-
květen	4N	1N	3N	1N	1N	-	-
červen	4N	3N, 1P	2N	2N	3N	-	-
červenec	3N	1N, 1P	-	-	-	-	-
srpen	3N, 1P	1P	-	-	-	-	-

září	2N	2N	-	1N	1N	1N	-
říjen	2N	1N, 1P	2N	2N	1N	-	-
listopad	3N	1N	2N	1N	1N	1N	-
prosinec	1N, 1P	1N, 1P	1P	2N	-	-	-

Tabulka č. 1 Četnost návštěv a pobytů⁶⁴

Kazuistika č. 2

Rodinná anamnéza

Neúplná rodina, rodiče žijí v druhovském poměru. Nejstarší syn a dcera jsou polorodi sourozenci a byla jim nařízena ústavní výchova. Matka má ještě další dvě děti. Jedno bylo umístěno do kojeneckého ústavu a nyní žije v náhradní rodině a druhé je v péči matky. Matka žije na ubytovně, pobírá dávky v hmotné nouzi a příspěvek na bydlení. Je s ní složitá spolupráce. Když ji pozve dětský domov, tak se nedostaví, přichází bez ohlášení, telefon má nedostupný. Z pobytu u matky se děti vrací špinavé, zapáchají, nemají čisté oblečení a nikdy nepřinesou vše, co si odnášeli. Matka jim nedává léky, které musí pravidelně užívat, u syna nedohlíží na korekci očí. Dcera se z pobytů vrací pomočená a opruzená. Naposledy děti přeregistrovala bez vědomí dětského domova k jiné pojišťovně. Otec syna žije na Slovensku a dle matky je nezaměstnaný. U dcery není určeno otcovství.

Sociální anamnéza

Dětský domov přijal v roce 2012 chlapce s jeho mladší sestrou. Důvodem byla naprosto nedostatečná péče ze strany rodičů ohrožující zdraví a život dítěte. Matka nezajistila základní potřeby dětí. Obě děti byly výrazně zanedbané, hladové a zapáchaly. Měly vši, svrab, silné opruzeniny, zdevastovaný chrup a byly pokousané od štěnic. Chlapec byl vyhublý a podvyživený. Ve čtyřech letech vážil 11kg, což odpovídá váze ročního dítěte!

Osobní anamnéza

- Patrik

Je hodný a citlivý chlapec, někdy až naivní dobrák. Nemá rád konflikty, s každým je hned kamarád, v kolektivu je oblíbený. Většinou je veselý, je ve věku, kdy se ještě rád pomazlí s dospělými. Patrik měl jeden rok odklad školní docházky, nyní navštěvuje první třídu základní školy. Na pololetí měl samé jedničky, ale to měly všechny děti ve třídě. Jinak je jedním ze dvou nejslabších žáků. Je snaživý, ale špatně zvládá neúspěch. Do školy a z ní chodí sám. Rád si hraje a jezdí na kole. Navštěvuje fotbalovou přípravku a canisterapii. Má

⁶⁴ Vlastní

oční vadu a musí nosit brýle s okluzorem. Jeví jisté známky FAS, v minulosti měl problémy s enurézou. Je u něj patrné zpožděné dosažení předpokládaného fyziologického stádia. Je snaživý a zvědavý. Samostatnost je trochu opožděná vůči věku.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Je kladena velká pozornost na plnění domácích úkolů. Patrik se musí zatěžovat postupně a povzbuzovat. Nejeví nadšení ze školy, a proto je snaha vést ho k větší zodpovědnosti, aby se snažil mít dobré výsledky.

Kompetence k řešení problémů: Vychovatelé ho budou citlivě učit, že pláčem si nic nevybojuje. Měl by pochopit přijímání kritiky.

Kompetence komunikativní: Patrik bude rozvíjet slovní zásobu, dbát na výslovnost, pracovat s knihou a učit se respektu ke starším lidem.

Kompetence sociální a personální: Naučí se ohleduplnosti a spolupráci s druhými lidmi. Důležité je podpoření zdravé sebedůvěry.

Kompetence občanské: Naučí se empatičnosti, jak chápat společenské normy a utvářet dobré vnitřní hodnoty.

Kompetence pracovní: Osvojí si převlékání školního a domácího oblečení, péči o pořádek a zdokonalí se ve zručnosti.

- Eliška

Je velmi aktivní dívka. Je hlučná, upovídaná, náladová, dokáže se vztekat a bývá protivná, když si prosazuje svou. Navštěvuje mateřskou školu. Za rok půjde k zápisu do první třídy, ale je možné, že bude mít odklad. Ráda si hraje, maluje, zpívá a chodí na procházky. Navštěvuje canisterapii. Eliška je v péči logopeda, také trpí na ekzémy a je alergička. Měla větší problémy s enurézou než její bratr. Když se jí připomíná, aby si zašla na toaletu, je vše v pořádku. Ale občas se počůrá v noci a z pobytů u matky mívá problémy s pomočováním často. Eliška je hodně akční a živé dítě. Je učenlivá, dobře si pamatuje básničky a říkanky, ale je jí velmi špatně rozumět. Trvá delší dobu než si k cizím lidem najde cestu.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Zaměřit se na logopedickou problematiku, rozvoj edukačních kompetencí prostřednictvím her a slovních úkolů.

Kompetence k řešení problémů: Bude kladen důraz na jasně stanovená pravidla. Jejich porušování řešit s citem a jejich dodržování odměnit.

Kompetence komunikativní: Naučit Elišku pravidlům slušného chování tak, aby je považovala za samozřejmost.

Kompetence sociální a personální: Nadále rozvíjet prosociální chování.

Kompetence občanské: Účast na výletech pro získání pozitivního vztahu k přírodě a životnímu prostředí.

Kompetence pracovní: Rozvíjet další výtvarné techniky a keramiku.

Sourozenecké vazby

Patrik a Eliška mají silné sourozenecké pouto. Po příchodu do domova trávili čas společně, bydleli ve stejném pokoji. Nyní mají oddělené pokoje, ale jsou pochopitelně ve stejné rodinné skupině. Po příchodu ze školy a školky obvykle tráví volný čas spolu a navštěvují stejné kroužky. O svých mladších sourozencích hovoří zřídkka, ale vztah k nim nemají vůbec.

Kontakt s biologickou rodinou

Matka za dětmi chodí na návštěvy zhruba jedenkrát za měsíc. Děti se na ni vždy těší, ale ona se chová rezervovaně. Dvakrát do měsíce si děti vezme na vycházku a občas je má doma na pobytu, ze kterého se ale vrací do domova v zanedbaném stavu.

Četnost návštěv rodičů v dětském domově (N) a pobytů dětí doma (P)

měsíc/rok	2012	2013	2014
leden	-	-	2N
únor	-	1N	-
březen	-	1N	2N
duben	-	1N	-
květen	-	1N	-
červen	-	3N	-
červenec	-	1P	-
srpen	-	1P	-
září	2N	1N	-
říjen	1N	1N	-
listopad	2N	2N	-
prosinec	1N, 1P	1P	-

Tabulka č. 2 Četnost návštěv a pobytů⁶⁵

⁶⁵ Vlastní

Kazuistika č. 3

Rodinná anamnéza

Jedná se o úplnou rodinu se třemi malými dětmi. Matka má zřejmě z předchozích vztahů vyživovací povinnost ke dvěma dětem a otec k jednomu dítěti. Společně se jim narodily tři děti. Matka je bývalou klientkou dětského domova v Olomouci. Matka často předvádí hysterické výlevy, ale nakonec dá na rady zaměstnanců domova. Otec je poměrně agresivní. Spolupráce s rodiči je někdy komplikovaná. Pseudoproblémy s oblibou řeší před dětmi, což není dobré. Občas mají pocit, že vychovatelé nedělají svou práci dobře. Když přijdou za dětmi na návštěvu, přinesou jim přemrštěné dary, například kilogramové čokolády nebo tašku plnou sladkostí. Děti pak nechtějí jíst nebo je jim zle.

Sociální anamnéza

Rodiče spolu střídavě žijí, bydlí na ubytovně a pobírají dávky v hmotné nouzi. Nejsou schopni svým dětem zajistit odpovídající stabilní zázemí a péči. V roce 2012 žily děti s jejich otcem v azylovém domě, ale pro hrubé porušování domácího řádu (návštěvy matky i přes zákaz, hádky rodičů, děti zůstávaly samy v bytě...) jim byl pobyt ukončen. Děti byly opakovaně umístěny do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a odtud byly přeloženy do dětského domova v Olomouci.

Osobní anamnéza

- Anežka

Je hodná a milá dívka. V dětském kolektivu je oblíbená. Ráda se chce lidem zavděčit a občas na ostatní děti žaluje. Jako nejstarší ze sourozenců se snaží držet všechny pohromadě. Občas jí bývá smutno po rodičích. Když se taková situace objeví, může jim zatelefonovat. Anežka je žákní druhá třídy základní školy. Mívá jedničky a dvojky, ale v poslední době se objevují potíže ve výuce. Do budoucna nebude prospěch zřejmě žádná sláva. Ráda tancuje, navštěvuje kroužek pohybových aktivit a pravidelně chodí na skákat na trampolínu. V domově navštěvuje canisterapii a kroužek keramiky. Její zdravotní stav je dobrý. Anežka je pečlivá a snaživá dívka s ochrannými tendencemi.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Vytvoří si strategii učení. Bude docházet do kroužků.

Kompetence k řešení problémů: Natrénuje sebeovládání. Naučí se měřit teplotu.

Kompetence komunikativní: Bude jí vysvětleno jak se chovat v dopravním prostředku, na ulici, v obchodě. Zúčastní se nákupu oblečení a obuvi.

Kompetence sociální a personální: Uvědomí si řádnou funkci členů rodiny a vzájemné vztahy v rodině. Bude pěstovat prosociální chování.

Kompetence občanské: Osvojí si skládání oblečení a jeho výběr dle počasí. Budou jí vysvětleny tradice a svátky, některé z nich prožije.

Kompetence pracovní: Zvládne vaření pod dohledem. Vyzkouší si nákup základních potravin. Natrénuje umývání a utírání nádobí.

- Tomáš

Je milý, šikovný a bystrý hoch. V dětském kolektivu je oblíbený. Rád se pomazlí s vychovateli, ale dovede se prosadit vztekem a pláčem. S oblibou svaluje vinu na druhé děti. Navštěvuje mateřskou školu, má odklad školní docházky a do základní školy nastoupí za rok. Tomáš je pohybově nadaný, navštěvuje fotbalovou přípravku. Chodí do kroužku canisterapie a keramiky stejně jako jeho sestra. Jeho zdravotní stav je dobrý, ale pro špatnou výslovnost je v péči logopeda.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Naučí se zdravit a děkovat bez připomínání. Zlepší výslovnost a srozumitelnost.

Kompetence k řešení problémů: Objasní si funkce teploměru a základní význam léků.

Kompetence komunikativní: Naučí se správně stolovat, vyjádřit city namísto pláče. Nacvičí si telefonování s rodiči.

Kompetence sociální a personální: Bude upevňovat vztah k sestřám. Naučí se prosociálnímu chování a empatii.

Kompetence občanské: Nacvičí si samostatné zavazování tkaniček. Naučí se adresu bydliště.

Kompetence pracovní: Vyzkouší si čištění obuvi a drobné práce na zahrádce.

- Monika

Přišla do domova v létě 2013. Zvykla si velmi dobře a na svůj věk je hodně soběstačná a šikovná. Je nebojácná, zvědavá a přítulná. Navštěvuje stejnou mateřskou školu jako její starší bratr. Také její záliby jsou stejné jako u sourozenců. Pravidelně chodí do kroužku keramiky a na canisterapii. Má ráda výtvarné aktivity. Její zdravotní stav je dobrý. Má alergii a astma, ale při medikaci je vše v pořádku. Celkově se Monika jeví jako samostatná dívka, ale díky tomu, že je v rodině benjamínek, je docela rozmazlená. Je takový malý generál, který rád komanduje a poučuje i starší děti.

Program rozvoje osobnosti 2013/2014

Kompetence k učení: Naučí se rozeznávat barvy. Starší sestra jí bude číst pohádky před spaním.

Kompetence k řešení problémů: Bude vedena, aby přišla za vychovatelem, když bude něco potřebovat. Naučí se orientovat v prostředí dětského domova.

Kompetence komunikativní: Osvojí si zdravení a děkování.

Kompetence sociální a personální: Bude umět pojmenovat členy rodiny. Naučí se plavat. Zapojí se do sportovních činností. Bude upevňovat sourozenecké vazby.

Kompetence občanské: Osvojí si své jméno, příjmení a bydliště. Naučí se samostatně používat toalety.

Kompetence pracovní: Vyzkouší si malování pastelkami a nacvičí úklid po hře.

Sourozenecké vazby

Jsou ve stejné rodinné skupině. Dívky bydlí na pokoji společně a bratr Tomáš má pokoj naproti přes chodbu. Sourozenci by se měli letos přestěhovat a sdílet společný pokoj. Všichni tři při sobě drží a dohlíží na sebe navzájem. Dovedou vyjádřit i přijímat city. Rádi se chytají drobných problémů, ze kterých dělají kauzy, aby dokázali, že se zajímají o ostatní děti.

Kontakt s biologickou rodinou

Rodiče jsou s dětmi v kontaktu poměrně často a chodí je navštěvovat do domova. Děti se na rodiče těší a jsou s nimi rády. Občas se stává, že matka z nejrůznějších důvodů návštěvy ruší. Rodičům situace vyhovuje. Děti nemají ve své péči, ale přijdou za nimi na návštěvu, když se jim chce a přitom si hrají na vzorné rodiče, kterým se tato situace stala neprávem.

Četnost návštěv rodičů v dětském domově (N) a pobytů dětí doma (P)

měsíc/rok	2012	2013	2014
leden	-	2N	8N
únor	-	3N	4N, 1P
březen	-	6N	3N
duben	-	5N	-
květen	-	7N	-
červen	-	6N	-
červenec	5N	1N, 1P	-
srpen	5N	2N	-

září	2N	9N	-
říjen	7N	10N	-
listopad	4N	7N	-
prosinec	5N	4N, 1P	-

Tabulka č. 3 Četnost návštěv a pobytů⁶⁶

Část B ROZHOVOR

V současné době je v dětském domově v Olomouci 44 dětí. Mezi hlavní příčiny umístění do zařízení patří sociální a ekonomické důvody, ale především neschopnost rodičů postarat se o své děti. Některé děti jsou v kontaktu alespoň s jedním z rodičů. Děti chodí na pobyty domů častěji než rodiče za nimi na návštěvy. Ze všech dětí chodí 11 z nich alespoň jednou za dva týdny na návštěvu domů. O letních prázdninách tráví s rodiči v průměru dva až tři týdny a zbytek prázdnin jsou na táborech, pobytech a rekreacích s domovem a jinými organizacemi. Není ovšem pravidlem, že by se všichni a vždy těšili na pobyt v rodině. Stává se, že se vrátí dříve, než bylo v plánu, protože už doma nemohli vydržet. Děti občas při loučení pláčou, ale jakmile rodiče odejdou a oni se vrátí do svých pokojů, slzy jsou rychle zapomenuty. Rozhodující úlohu hraje také věk dítěte. Konkrétně jeden čtyřletý chlapec, čím déle je u rodičů, tím déle se dává do pořádku. Rodiče mu totiž vše dovolí, a proto si po návratu do domova myslí, že může vše získat pláčem a vztekem. Pětiletá dívka bývá z pobytu u matky ubrečená a drzá, matka totiž dělá vše, co si dítě usmyslí. Mladší děti se do domova vrací z pobytů rozjívěné a často i zanedbané. Rodiče nezvládají své kompetence a potýkají se s výchovnými problémy svých dětí. Neplní s nimi jejich školní povinnosti. Problémem je také nejednotnost v zásadních otázkách, které rodina řeší. Po návratu z návštěvy se děti ptáme, jak se měly, co dělaly a následně vyhodnocujeme návštěvy. Objevila se situace, kdy bylo starší dítě umístěno do zařízení a mladší ze sourozenců zůstal u rodiny. Tento fakt přijal starší sourozenec naprosto v pořádku a mohl si sám regulovat styk s rodinou. V domově je jedenáct plnoletých klientů, kteří dobrovolně zůstali v zařízení a dále studují. Stává se, že rodič zruší dopředu ohlášenou návštěvu. Naštěstí je těchto případů málo, ale pokud se tak stalo, tuto situaci nesly špatně i starší děti. Jako v případě šestnáctileté dívky, kdy jí matka slíbila, že za ní přijde oslavit dívčiny narozeniny, ale na poslední chvíli návštěvu odvolala. Dívka byla naštvaná až nepřičetná a nadávala na svou matku. V případě sourozeneckých skupin chodí někdy sourozenci domů odděleně, ale ve většině případů chodí současně. Dvě sestry chodí za

⁶⁶ Vlastní

babičkou poměrně často, ale každá zvlášť. Nejstarší ze čtyř sester domů k rodičům občas nechce. Jeden chlapec zase dává přednost brigádě. V případě dvou sourozenců chtějí rodiče na návštěvu pouze starší sestru a mladší bratr musí zůstat v domově. Někdy kvůli tomu býval smutný, ale nedramatizoval to. Jeho sestra se ovšem zachovala velmi hezky, když rodičům oznámila: „Bud' oba, nebo nikdo.“ Její postoj upevnil jejich vztah. Případů, kdy dítě vychází pouze s jedním z rodičů, je málo. Většinou rodiče žijí odděleně a dítě se setkává pouze s jedním nebo s každým zvlášť. Jeden z dospívajících chlapců se stýká pouze s otcem. S matkou nevychází, ta ovšem nemá zájem situaci řešit. Občas se stane, že děti, které do rodiny nechodí a zůstávají v domově, můžou závidět těm, co na návštěvy chodí. Ale neprožívají to dramaticky, nejsou smutné. Rodiče nemají velký vliv na školní prospěch dětí. Děti jezdí domů na víkendy. Když s nimi rodiče neudělají úkoly, vychovatelé v domově to doženou. Mohou mít ale vliv na jejich chování. Malé děti jim věří a rodiče lehce dokáží ovlivnit jejich názory a životní postoje. Čím jsou děti starší a rodiče jim nedávají zrovna nejlepší příklad, děti na vše přijdou samy a přesvědčí se o opaku. Vychovatelé nepřesvědčují děti o tom, že jejich rodiče nemají pravdu, ale snaží se poukázat na situace, ve kterých rodič nedělal to, co hlásal. Umístění v domově vnímají děti různě. Jsou děti, které si kladou za vinu jejich pobyt v domově. Časem ale pochopí, že je vše jinak a že vina není na jejich straně. Sociální pracovníce a výchovný poradce s dětmi rozebírá příčiny jejich umístění do domova. Terénní pracovníce dítě navštíví každé tři měsíce. Děti se jich samy ptají na jejich situaci a na rodiče. Nově se ústavní výchova nařizuje na dobu určitou a přehodnocuje se. Postoj rodičů k práci vychovatelů a zaměstnanců domova je různý. Většinou jsou rádi, že dětský domov existuje a zaměstnanci se starají o jejich děti. Najdou se ale tací, kteří jsou přesvědčeni, že jejich dětem někdo ubližuje, že jsou chudáci, kteří jsou neprávem v domově. Paradoxem ovšem je, že matka, která si takto stěžuje je sama bývalou klientkou dětského domova v Olomouci. Dětský domov spolupracuje se třemi hostitelskými rodinami. Jednoho dospívajícího chlapce si rodina brává k sobě jednou do měsíce již pět let. Druhý má svou hostitelskou rodinu sedm let a navštěvuje ji jednou měsíčně a jedna dívka jezdí za svými hostiteli na víkendy a o prázdninách po dobu dvou let. Hostitelských rodin je celkově poměrně málo a dětský domov v Olomouci by alespoň 2 hostitelské rodiny navíc uvítal. Podle slov pana ředitele Křepešského přinesla novela zákona 359/1999 Sb. nesmyslnou kampaň proti dětským domovům. Nelíbí se mu pojmenování profesionální pěstounská péče. Navrhoval by název jako profesionální rodina nebo péče o ohrožené děti. Novela vedla k degradaci

klasických pěstounských péčí. Minimálně polovina profesionálních pěstounů dělá svou práci pouze pro peníze a navíc může dítě odmítnout. Na Slovensku je větší systematizace a řád. Jeden z rodičů, profesionálních pěstounů, figuruje jako zaměstnanec dětského domova. Pěstounská péče měla svou tradici. Ředitel dětského domova se obává, že bude stoupat počet selhání pěstounských péčí.

Četnost návštěv alespoň jednoho z rodičů

	každý týden	každé 2 týdny	1x za měsíc	2x za měsíc	4x za rok	vůbec
počet	11	5	9	7	1	11

Tabulka č. 4 Četnost návštěv⁶⁷

Délka pobytu dětí u biologických rodičů o letních prázdninách

	1 týden	2 týdny	1 měsíc	2 měsíce	vůbec
počet	3	7	10	3	21

Tabulka č. 5 délka pobytu⁶⁸

3.5 Závěry výzkumného šetření

Po vyhodnocení jednotlivých částí výzkumného šetření jsme dospěli k těmto závěrům.

Výzkumné závěry část A

Společným znakem všech kauzistik jsou sourozenecké skupiny. Příčiny nařízení ústavní výchovy byly v podstatě u všech sourozenců stejné, převažují sociální a ekonomické důvody, ale především neschopnost rodičů postarat se o své děti. Všechny děti mají biologickou rodinu, která je s nimi v kontaktu. Z tabulek četnosti návštěv rodičů lze vyčíst, že po nařízení ústavní výchovy jeví rodiče o děti zájem. Několikrát za měsíc je chodili navštěvovat do domova, byli s dětmi v telefonickém spojení a občas si je brávali domů na víkendy nebo o prázdninách. Postupem času ovšem zájem rodičů opadal. Rodiče si na současnou situaci přivykli, starají se sami o sebe a navštívit děti jdou tehdy, když se jim chce. Nejvíce děti deprivuje, když rodiče zruší předem ohlášenou schůzku. Důvodem zrušení schůzky bývá i fakt, že rodiče nemají finance na cestu do domova. O tom kde a za co rodiče peníze utratili, se již nezmiňují.

⁶⁷ Vlastní

⁶⁸ Vlastní

V první kazuistice se jedná o sourozeneckou skupinu čtyř sester. Ústavní výchova jim byla nařízena hned z několika důvodů. Rodiče dětem nevěnovali pozornost, dívky bývaly často doma bez dozoru, nejstarší ze sester na sebe vzala mateřskou roli a starala se o své mladší sestry. Matka dívek požívá nadměrně alkohol a peníze rychle utratí, tím pádem je neustále zadlužená. Otec je pasivní a za 7 let, co jsou dívky v dětském domově se situací nic neudělal. První tři roky byli rodiče v kontaktu se svými dcerami, jejich zájem postupně upadal a nesnažili se ani telefonicky zjistit, jak se dívkám daří. V roce 2013 byl zájem ze strany rodičů téměř nulový. Děvčata se domů za rodiči těší a tři z nich by se chtěly vrátit zpět k rodičům. Nejstarší ze sester má ovšem jiný názor, chce i nadále zůstat v dětském domově. Z víkendů trávených s rodiči se většinou vrací dříve, protože už doma nemůže vydržet. Především nezodpovědné chování matky, ovlivnilo její vztah k rodičům.

Druhá kazuistika popisuje dva polorodé sourozence – dívku a chlapce. Do dětského domova byli přemístěni z příšerných podmínek, které je ohrožovaly na zdraví a životě. Vychovatelé je dávali do pořádku několik měsíců. Rodiče o děti jeví velmi malý zájem. Matka brává děti zřídka na procházky a občas je mívá na víkend u sebe na ubytovně. Z pobytů se ale děti vrací velmi zanedbané. Zapáchají, jsou špinavé, opruzené, zavšivené. Dívka se jednou vrátila z pobytu s popáleninou. Matka dětem nadává léky, které musí užívat. Její vztah k dětem je velmi rezervovaný a bez emocí. Rodiče mají tendenci dětem slibovat společnou budoucnost v podobě společného bydlení a dalších návštěv. Mnohokrát se ale stalo, že slib nedodrželi a pro děti se nedostavili. Jako výhodnější se jeví dětem předem neupozorňovat na nadcházející návštěvu, aby se tak předešlo opakovanému zklamání. Vzhledem k nízké intelektové úrovni rodičů nelze předpokládat spolupráci pro kladný vývoj dětí.

Třetí kazuistika se týká chlapce a jeho dvou sester. Děti se do domova dostaly kvůli nevyhovující péči rodičů a ztrátě bydlení. Rodiče spolu střídavě žijí, v zásadních otázkách se nedokáží shodnout. Matka je hysterická a otec je labilní s výbuchy agrese. Matka je navíc bývalou klientkou dětského domova. Oba rodiče mají vyživovací povinnost ještě k dalším dětem. Na rozdíl od předchozích případů jsou návštěvy rodičů poměrně časté a jeví o děti zájem. Dětem ovšem nosí přemrštěné dary a peníze utrací za oblečení a dárky pro děti, místo toho, aby řešili špatnou finanční situaci. Své osobní problémy řeší před dětmi. Hrají si na vzorné rodiče, kterým neprávem odebraly děti, ale se svou situací a problémy nic nedělají. Velice rychle si zvykli na to, že jim o děti pečují vychovatelé z dětského domova. Tento stav

jim vyhovuje, protože za dětmi mohou přijít kdykoli, kdy se jim to hodí, ale zodpovědnost přenechali na dětském domově.

U všech případů je zřejmé, že rodiče mají na děti velký vliv, především když jim slibují společnou budoucnost. Rodiče pouze slibují, ale své sliby neplní. I malým dětem brzy dochází jak se věci mají. V těchto případech se vychovatelé při sestavování programu rozvoje osobnosti dítěte zaměřují na to, aby dítě vedli k reálnému pohledu na vlastní rodinu.

Výzkumné závěry část B

Rozhovor s ředitelem dětského domova mi objasnil odpovědi na některé z cílů mého výzkumného šetření. Zjistila jsem jakým způsobem jsou rodiče v kontaktu se svými dětmi. Rodiče chodí na návštěvy do domova, občas děti brávají na vycházky nebo jim zatelefonují. Některé děti tráví občas víkendy nebo část prázdnin u rodičů doma. Návštěvy u rodičů mají velký vliv především na malé děti. Rodiče k nim bývají benevolentní a vše jim dovolí. Děti si pak po návratu těžko zvykají na určitý řád a systém, kterým se v domově řídí. Jsou přesvědčeny, že vše získají vzdorem a pláčem. Na školní prospěch dětí nemají pobyty u rodiny vliv. Pokud rodiče nedohlédnou na splnění školních povinností dětí, vychovatelé v dětském domově vše doženou. Dětský domov spolupracuje dlouhodobě také se třemi hostitelskými rodinami. Podle názoru ředitele je hostitelských rodin stále málo a dětský domov by alespoň dvě rodiny navíc uvítal.

Problematika hostitelských rodin je málo známá. Pro větší informovanost obyvatelstva bych doporučila vytvořit mediální kampaň. Případně se obrátit na neziskové organizace.

ZÁVĚR

Problematika dětských domovů je stále aktuálním tématem. Domovy prošly proměnou mimo jiné v zavedení programu rozvoje osobnosti dítěte. Ten se zaměřuje na šest základních kompetencí, které si musí každé dítě s nařízenou ústavní výchovou osvojit. Bakalářská práce zkoumala vliv biologických rodičů na dítě vyrůstající v dětském domově.

Empirická část byla zaměřena na konkrétní dětský domov v Olomouci se zřetelem na program rozvoje osobnosti dítěte. Výzkumnému šetření jsme se věnovali metodou kazuistik a rozhovoru. Cílem bylo zjistit jaký vliv má biologická rodina na dítě žijící v dětském domově. Stanovené hlavní i dílčí cíle byly naplněny.

Seznámili jsme se s výchovnými styly rodin, charakterizovali jsme výchovná zařízení. Představili jsme formy spolupráce s biologickou rodinou a program rozvoje osobnosti dítěte.

Prostřednictvím výzkumného šetření bylo zjištěno, že biologičtí rodiče mají vliv na své dítě vyrůstající v dětském domově. Především malé děti jsou lehce ovlivnitelné. Svým rodičům bezmezně věří a spoléhají na ně. Ve většině případů dříve či později děti zjistí, jaká je skutečnost, a že jejich rodiče nejsou dokonalí. Děti jsou špatným příkladem svých rodičů ovlivněny na celý život. Někdy se z chyb svých rodičů poučí, ale jindy bohužel zvítězí geny. Rodiče, kteří často ruší z nejrůznějších důvodů předem domluvené návštěvy v domově, dítě deprivují. Zklamané nebývají pouze malé děti, ale i dospívající. Z kazuistik nám vyplynulo, že není vždy vhodné udržovat kontakt s rodiči. Z některých pobytů se děti vrací zanedbané nebo ve špatném psychickém stavu. Nelze ovšem zaujmout názor, že je kontakt s biologickou rodinou nevhodný. Je však nutné přihlídnout k jednotlivým rodinám individuálně. Případ od případu se liší. Ústavní výchova je konečným řešením a z toho důvodu by se mělo zaměřit především na prevenci.

Jedná se pouze o výzkumné šetření, ale věřím, že práce může přispět svým obsahem k získání informací o dané problematice zájemcům o tuto oblast.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BOŤOVÁ, Antonie a Tereza JANDOVÁ. Současné možnosti péče o děti v dětských domovech. In: *Náhradní rodinná péče a transformace systému péče o ohrožené děti v České republice*. Brno: TRIADA, 2008. ISBN 978-80-254-3353-9
- ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV nakladatelství, 1996. ISBN 8085866153
- ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 807178463X
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 2. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vyd. Brno: Doplněk, 1998. ISBN 80-7239-192-5
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- JANDOVÁ, Tereza a Antonie BOŤOVÁ. *Tematická skupina: Práce s rodiči, jejichž dítě je umístěno v dětském domově*. In: Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Brno: TRIADA, 2010. ISBN 978-80-254-8745-7
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *ČLOVĚK – PROSTŘEDÍ – VÝCHOVA K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2
- KŘEPSKÁ, Alena a Dalibor KŘEPSKÝ. *Kronika Dětského domova a Školní jídelny*. 1975
- KŘEPSKÝ, Dalibor. *Výroční zpráva o činnosti DD školní rok 2012/2013*. 2013
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 807169195X
- LOVASOVÁ, Lenka. Děti a jejich problémy. In: *Sborník studií*. Praha: Sdružení linka bezpečí, 2005. ISBN 80-239-4482-7
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2

MATĚJČEK, Zdeněk. et. al. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0

PAŠEK, V. *Práce s dítětem po umístění do dětského domova*. In *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4

PAŠEK, Vladimír. *Práce s dítětem po umístění do dětského domova*. In: VAŠŤATKOVÁ, Jana a

Pavla VYHNÁLKOVÁ, ed. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex, 2008. ISBN 978-80-7409-013-4

PLAŇAVA, Ivo. *Jak se nerozvádět*. Praha: Grada Publishing, 1994. ISBN 80-7169-129-1

PRŮŠOVÁ, Lenka. *Deset let zákona o sociálně právní ochraně dětí*. In: *Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů. Sborník z X. celostátního semináře*. Brno: Triada, 2010. ISBN 978-80-254-8745-7

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6

STŘELEČEK, S., MARÁDOVÁ, E., MARHOUNOVÁ, E., ŘEHULKA, J. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Zpráva ze systematických návštěv: školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy*. In: [online]. 2011. vyd. [cit. 2014-04-05]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2012/2012_skolska-zarizeni.pdf

VESELÁ, Renata. et. al. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. ISBN 80-86432-48-3

VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice – teoretická východiska*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-269-6

Zákony

ČESKO. zákon č. 1/1993 Sb., *ústava České republiky*. In *Sbírka zákonů ČR, ročník 1993, částka 1*. ISSN 1211-1244

ČESKO. usnesení č. 2/1993 Sb. LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 1993, částka 1. ISSN 1211-1244

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., *o sjednání úmluvy o právech dítěte*. In: Sbíрка zákonů ČR. 8. 4. 1991, částka 22. ISSN 1210-0005

ČESKO. zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí*. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 1999, částka 111. ISSN 1211-1244

ČESKO. zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 2012, částka 33. ISSN 1211-1244.

ČESKO. zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*. In Sbíрка zákonů ČR, ročník 2002, částka 48. ISSN 1211-1244

Internetové zdroje

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany: Co znamená, když se řekne sociálně-právní ochrana dětí?* [online]. 15.1.2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany: Kdo zajišťuje poskytování sociálně-právní ochrany dětí* [online]. 15.1.2013 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/14304>

Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny: Ústavná starostlivosť. [online]. [cit. 2014-04-16]. Dostupné z: http://www.upsvar.sk/socialne-veci-a-rodina/socialno-pravna-ochrana-deti/nahradna-starostlivost/ustavna-starostlivost.html?page_id=1211

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Struktura otázek použitých při rozhovoru s ředitelem dětského domova v Olomouci Mgr. Daliborem Křepským, ze dne 1. 4. 2014.

- Kolik dětí je aktuálně v dětském domově a jaké jsou nejčastější důvody umístění?
- Kolik rodičů je s dětmi v kontaktu, chodí je navštěvovat do dětského domova?
- Kolik dětí chodí na návštěvy domu a jak často?
- Jak dlouho bývají doma o letních prázdninách?
- Předpokládám, že se domů za rodiči těší, ale jaké jsou návraty do dětského domova?
- Mluví děti o pobytu u rodičů sami od sebe nebo se jich ptáte vy?
- Jaké jsou rozdíly ve zvládnutí návštěvy u rodičů podle délky pobytu dítěte v domově?
- Jak snáší starší sourozenec to, že žije mladší doma s rodiči?
- Jak reagují děti na zrušení návštěvy ze strany rodičů?
- V případě sourozenců- chodí domů na návštěvy všichni současně?
- Pokud ne, jak reagují ti, co zůstanou v domově?
- Může to nějakým způsobem ovlivnit jejich vztah, případně jak?
- Jak se řeší situace, když dítě vychází pouze s jedním z rodičů?
- Závidí děti, které zůstávají v domově těm, kteří chodí domů na návštěvy?
- Pokud ano, jak se to projevuje?
- Jakým způsobem může pobyt u rodiny ovlivnit chování a školní prospěch dítěte?
- Kdo snáší pobyt v dětském domově lépe a proč? jedinci/sourozenci
- Jak vnímají děti jejich pobyt v domově?
- Stává se, že za umístění v domově obviňují sebe nebo rodiče?
- Stěžují si rodiče na práci vychovatelů, na jejich postupy?
- Jaká je spolupráce s hostitelskými rodinami?
- Kolik máte hostitelských rodin a jak často si brávají děti na pobyt?
- Co přinesla novela zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí dobrého a v čem vidíte případné rezervy?